

ВОГОНЬ ОРЛИНОЇ РАДИ

№ 105   липень – вересень   1995

КОНФЕРЕНЦІЯ Українських Пластових Організацій

Австралія — Аргентина — Велика Британія — ЗСА — Канада — Німеччина

Польща — УКРАЇНА — Словаччина

ГОЛОВНА ПЛАСТОВА БУЛАВА

ОРЛИНИЙ КРУГ

"ВОГОНЬ ОРЛИНОЇ РАДИ" - журнал новацьких виховників.
Виходить кварталюно.

ч. 105.

Липень - Вересень 1995.

Редагує колегія:

УКРАЇНА: Ігор Бушак, Оксана Заліпська, Іван Нагірний, Віталій
Окуневський, Богдан Олексій, Олеся Омельчук, Микола Ханас.
ЗСА: Денис Беднарський, Орест Гаврилюк, Стаха Гойдиш, Надя
Кулинич, Теодосій Самотулка.

Відповідальний редактор - Сірий Орел Орест.

Рисунок на обгортці мистця М. Григорііва.

Відбито рівночасно в Тернополі накладом 100 прим.

і в Філадельфії - 250 прим.

Ціна поодинокого числа: 5.00 дол. Річна передплата: 15.00 дол.

Всі права застережені.

Copyright by Plast, Ukrainian Youth Organization, Inc.

Printed in U. S. A.

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ:

Orest Hawryluk, M. D.
321 Linden Drive
Elkins Park, PA 19027
U. S. A.

АДРЕСА АДМІНІСТРАЦІЇ:

Denys Bednarsky
35 Marsac Pl.
Newark, NJ 07106
U. S. A.

.....

ФУНДАТОРИ "ВОГНЮ ОРЛИНОЇ РАДИ":

Родина і приятелі св.п.бр. Славка Кравса
Сірі Орли Людмила і Петро Дармограї
2-ий Курінь УПС "Ті, що Греблі Рвуть"
Великий Пл. Курінь "Хмельниченки"
Крайова Пластова Старшина З. С. А.
20-ий Курінь УСП "Лісові Мавки"
10-ий Курінь УПС "Чорноморці"
Сіра Орлиця Стаха Гойдиш
Сірі Орли Орест і Аня Гаврилюки
101-ша РОВ "Квітка Щастя", 1991
Пластова Станиця Філадельфія
Пластове Видавництво, Торонто

Ватага Бурлаків
Пл. сен. В. і Д. Гойдиші
Загін "Червона Калина"
Пластова Станиця Чікаго
28-ий К. УПС "Верховинки"
Крайова Пл. Старшина Канада
3-ий Курінь УПС "Лісові Чорти"
Пластова Станиця Нью-Йорк
Головна Пластова Булава
Пластова Станиця Торонто
Сірий Орел Тарас Когут

ХТО ЧЕРГОВИЙ?

Вогонь Орлиної Ради

1

ДОРОГІ БРАТЧИКИ І СЕСТРИЧКИ

Мабуть не всі з нас знають Сірого Орла Тиміша Білостоцького. Це - один із старших новацьких виховників, які творили історію новацького уладу сливе від самих його початків.

Разом із своїми друзями з куреня старших пластунів "Орден Залізної Остроги", брат Тиміш посвятився ділянці новацького таборування. У 1930-их роках бував він у проводі новацьких таборів в Остодорі і Старяві, а в час II-ої світової війни - у Брюховичах. Напевно ще пам'ятають його ті, що як новаки брали участь у згаданих таборах.

На еміграції, зокрема після створення в 1950-му році "Орлиного Круга", С. О. Тиміш активізувався в двох ділянках: вишколу новацьких виховників і видавничій. Що до першого, то він допомагав у переведенні ряду Рад Орлиного Вогню. Ті з нас, які мали щастя бути там, навчилися від нього розуміння й успішного приміювання метод праці з пластовим новацтвом.

Тимішеві в першу чергу завдячує УПН, що маємо розроблені підставові матеріяли до ведення праці з новацтвом. Він бо довгий час оформлював і видавав журнал новацьких виховників "Вогонь Орлиної Ради" й посібники, що появилися в рямах "Бібліотеки В. О. Р."

Цього року Сірий Орел Тиміш святкує своє 90-ліття. Вітаємо його сердечно з тим ювілеєм і висловлюємо нашу глибоку вдячність за його знаменний вклад в Улад Пластунів Новаків!

Щиро вітаю Вас:

СКОБІ

Сірий Орел Сірий Орел

Мудрість² Сірих Орлів

ІГРОВО-КОМПЛЕКСНИЙ МЕТОД.

Д о р о г і   С і р і   О р л и !

Відгомін дискусій на тему ОТРОК-а дійшов до мене й збудив у мене сумнів щодо правильного розуміння суті ігрово-комплексного методу в деяких виховників. Тому я рішився забрати також голос у тій дискусії.

В осінні, непривітні дні львівського життя 1943 р. я роздумував над питанням, як можна би було перевести в життя замір вивчати історію України за допомогою гор. Я склав тоді для 7-8 річних новаків 2 гри, що їх змістом були легендарні часи нашої давнини. Та на жаль воєнні події перешкодили в виведенні перших проб. Еміграційні часи /1947/ принесли нам концепцію ігрово-комплексної "трилогії" історичного змісту, як продукт праці тогочасної "Вишкільної Ланки". Почалася праця над розробленням згаданого задуму. Я забрався до "ОТРОК-а", а ст.пл. Петрів С. до "ДЖУР-и".

Перші проби я перевів з новачками в придунайських лісах Діллінгену. Були там різного віку хлопці: менші /7-річні/ й старші /9-10-річні/. Я помітив тоді зовсім виразно, яке велике значення мають обрядові елементи в праці з новачками. Я спостеріг, що зовсім малі хлопці /7-річні/ не то, що добре сприймали ці гри, але запам'ятали собі історичні факти. Чергові заняття виявили, що вони зберегли в пам'яті краще ці події, як ті хлопці, що вчилися про це в школі, а були неprisутні на попередніх заняттях. Практичне виведення гор дало ширші вигладження задуманої концепції "ОТРОК-а". Я мушу Вам отверто сказати, що я тоді не складав гор під кутом потреб еміграції. Незатертий спомин про Батьківщину казав мені думати й писати під кутом вимог краю. Можливо, що цей мій підхід до розв'язки згаданого питання став зародком сьогоднішніх Ваших клопотів, які зараз дехто з Вас має підчас виведення гор.

Призадумаймося над евентуальними причинами Ваших труднощів: Тепер Ви зустрічаєтеся з дітьми, яких знання про Україну, а що важніше, патріотичні почування відмінні від тих дітей, з якими мені доводилося переводити гри. Їхні увлечення про Батьківщину були ще живіші, глибші в порівнанні до теперішніх дітей того-ж віку, яких рідною хатою була касарня табору, ніж тих, що їх місцем гор є рухливі вулиці Нью Йорку, Філадельфії, Торонта чи інших багатих на світляні ефекти тощо міст. Убогіші знання про Україну, вільніші патріотичні почування, збідніння мови - це, здається, одна причина факту, що Ви натрапляєте на труднощі в виведенні "ОТРОК-а". Згадана причина, по - мосму, не одинока. Є ще інші, поважніші, які можуть викривити ідею, на мою думку, незвичайно цінну в сучасну пору, вивчання історії за допомогою гор.

Я поставлю Вам запитання: Чи Ви зачинаєте "ОТРОК-а" своєчасно? Запитаєте мене негайно, як треба розуміти цей вислів "своєчасно"? У передмові до "ОТРОК-а" виразно подано в ік 8-10 р. дітей, для яких призначені ті гри. Невже-ж не можна проводити гор з молодшими до 8 р. життя хлопцями? - поставити мені хтось з Вас запит. Сьомірочні діти назагал не надаються ще до відбування справ-

жніх новацьких занять. Загал абсолювентів дитячих садків ще ні духово ні фізично не зрілий, щоб бути учасником ігрово-комплексних гор. Вашим першим завданням у роботі з 7-ми річними новачками є **н а в ч и т и ї х б а в и т и с я у прості гри.** Щойно тоді можете дозволити їм бавитися в отроків.

Я одначе не заперечую факту, що навіть з 7-річними також можна було б проводити гри отроків та з умовою, що вони вже вміють бавитися. Але тоді треба застосувати особливий підхід до цих дітей. Іншими словами: нам треба пізнати васоби й способи виведення гор відповідно до віку дітей - з молодшими упрощуючи, зі старшими ускладнюючи **г р и.**

Для мене є важлива відповідь на питання: чи гри в збірці "ОТРОК" є затажкі? Розповідний матеріал завжди можна й треба подати дитині відповідно до її віку. Матеріали, подані в збірці, це не постанови правильника, що їх мінять не вільно. Для мене, як виховника, "ОТРОК" - це збірка матеріалів з однієї сторони, а з другої **м е т о д и ч н и й** порадник. І так треба би було до "ОТРОКА" підходити.

Успіх у реалізації "ОТРОКА" залежить також від умовин, від місця виведення гор. Отрокові гри можна й треба виводити в терені, ніколи в домівці. Доміткові заняття мають інший характер. Є ряд занять, що їх можна й треба перевести з новачками в домівці, тому перше заняття їх цими грами, а отрокові гри залишити на час, коли можна заняття переводити поза домівкою.

Коли мимо всего маєте ще труднощі, шукайте причини невдачі в **с о б і.** Може Ви не розумієте суті ігрово-комплексного методу, може не маєте достатнього вміння технічного виведення гор. Цим немає потреби зражуватися. Маєте якінебудь клопоти, неясне Вам щонебудь, стоїть Вам до диспозиції листовий папір і перо.

Пишу про те все ще й тому, що я особисто не натрапляв на більші труднощі в виведенні "ОТРОКА", навіть під час останнього літа в Німеччині, де дитячий елемент був дуже сирий /не новачки/. Ця різниця думок чи помічень спонукує мене обмінятися думками з Вами - на сторінках "В. О. Р.", чи безпосередньо, щоби знайти причину Ваших труднощів, на які деякі з Вас натрапляли під час виведення отрокових ігор, та направити зло, що вийде з користю для нас і добра новачків.

Сердечно вітаю Вас

С К О Б І

СТАРИЙ ОРЕЛ

ЗРАЗКИ КНИГОВЕДЕННЯ РОЯ ТА ГНІЗДА.

I. КНИГА РОЯ:

- А. Перша сторінка книги, це чиста картка паперу, на котрій є написано: назва Гнізда
назва Роя
адреса домівки, місцевість
час сходин (залишити трохи вільного місця, щоби можна було вписати зміну часу сходин)
хто провадить рій і відколи (при зміні впорядника - перший вписує дату передачі роя, а другий вписує себе й дату перебрання роя).
- Б. Друга картка - це список членів, який обіймає прізвище та ім'я новака, його адресу й телефон. Новаків вписати по азбуці. Всіх нових новаків дописувати при кінці списку, додаючи дату прибуття до роя.
- В. Відвідування на зайняттях.
У першій лінійці вписати вид зайняття: сходини, збірка гнізда, прогулянка, збірка станиці чи інше. Вписувати скорочено (тільки перші букви). В слідуючій лінійці вписати день, а під днем місяць:

П. Ч.	Прізвище й ім'я					

Г. Хрестики й чертки (точкування).

Старатися при кожній нагоді вписувати новакам плюси, чи то чертки, відповідно до того, що собі новак заслужив. При вписуванні хрестиків та черток брати під увагу слідуюче: поведінка, гри, добрий учинок, заробіток, майстрування (ручні роботи). Якщо потрібно більше кольонок, то поділити ширші кольонки наполовину:

П.Ч.	Прізвище й ім'я	гри	добрий учинок	новацький заробіток	поведінка

Г. Внески.

При вписуванні внесків - вписувати в перший квадратик день, коли новак заплатив, а в другий - скільки заплатив:

П.Ч.	Прізвище й імя	місяць					

Касова частина.

До касової частини гроші можна вписувати двома способами:

1. вписувати кожного новака окремо коли він вплачує внесок,
2. вписувати всі гроші, що були вплачені на одних сходинах, разом.

Гроші вплачені новаком мають бути йому потверджені на картоніку внесків або в інший спосіб (квіт). На всі виплачені гроші впорядник зберігає відповідні потвердження. Книгу можна замикати кожного місяця, або раз на три місяці, якщо в книзі записано дуже мало. Найкраще записувати до відповідних вказівок гніздового, або станичного скарбника. Картки касової частини не можуть бути окремі, але можуть бути зшиті разом:

дата	П. Ч.	Остаток з	прихід	розхід
		зміст		

Е. Планування й переведення занять.

У горішній частині картки вписати заплановані заняття. Заняття на три місяці наперед запланувати й вписати до книги. В долішній частині вписати дату переведення й завваги, чи конечні зміни програми:

дата	П Л Я Н
3.XI.	1. Відкриття, ройовий обряд, привіт, перевірка присутн.
	2. Розповідь: "Як Гострозубчик став новаком"
	3. Майстрування: тотем роя
	4. Пісня: "Новацька вечірня молитва"
	5. Гра "Куточки"

	6. Самодіяльна гра: інсценізація розповіді
	7. Вірш: "Велика турбота"
	8. Пісня: повторити молитву
	9. Гра "Квач простий"
	10. Закриття, обряд і привіт

ДАТА ПЕРЕВЕДЕННЯ, СПОСІБ, ЗАСІБ, ВИСЛІД, ЗАВВАГИ.

3.XI.	До 2.Цікава розповідь, новачки слухали уважно
	До 3.Ще не всі розуміють, що це тотем
	До 5.Гра пройшла дуже добре
	До 6.Інсценізація не вийшла.Новачки не уважали.
	До 8.Опущено через брак часу.

Є. Інвентар роя.

Тут вписується кожен річ, яку куплено, одержано в дарунку, чи зроблено для користування роя.

Ч.П.	Предмет	Хто опікується	Вартість	Коли придбано

Ж. Листування.

Вписувати всі письма, що приходять до роя (від Гніздового, від Кошового, Кр.Референта новачків і т.п.) та всі письма, що відходять (звіти й інше). Всі листи, що прийшли та копії висланих письм треба тримати в окремій течці або коверті при кінці книги:

Дата	Ч.	від кого	до кого	справа	завваги, як полагоджено

3. Картотека.

Для кожного новака виконати окрему картку. Картотеку тримати в азбучному порядку. Кожна картка має дві сторінки:

перша сторінка

Порядкове число:
ПРИЗВИЩЕ Й ІМ'Я:
а/ новака _____
б/ батька (опікуна): _____
ДАТА Й МІСЦЕ НАРОДЖЕННЯ:
ВІРОВИЗНАННЯ:
АДРЕСА:
Телефон:
ШКОЛА:
Кляса:
ДАТА Й МІСЦЕ:
Зголошення до частини: _____
Заяви вступу: _____
Новацької обіцянки: _____
1-ої проби: _____
2-ої проби: _____
3-ої проби: _____
НОВАЦЬКІ ВМІЛОСТИ / дата, місце, назва /:
1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____
6. _____
7. _____
8. _____
9. _____
10. _____
11. _____
12. _____

друга сторінка:

ПОХВАЛИ: _____

ПЕРЕСТОРОГИ: _____

НОВАЦЬКІ ТАБОРИ /час, місце, назва/:

ХАРАКТЕРИСТИКА: _____

ЗАВВАГИ: _____

ДАТА Й ПРИЧИНА ВИБУТТЯ З ЧАСТИНИ: _____

ЧЛЕНСЬКІ ВНЕСКИ:

М І С Я Ц І

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

196

196

196

196

Різне.

Тут вложити кілька чистих карток паперу для вписування усних наказів від гніздового чи кошового й різних інформацій на сходинах ланки впорядників та всіх інших потрібних записок.

Порядок частин книги можна змінити відповідно до потреби. Для кращої орієнтації в книзі, поодинокі частини книги треба перегородити кольоровими картками паперу або яким небудь іншим способом. Книга повинна мати досить сторінок, щоби їх виставало на два роки праці роя. Формат книги найкращий такий, щоби її впорядник міг заховати в кишеню, а впорядниця в торбинку.

2. КНИГА ГНІЗДА :

а/ Перша сторінка книги - це чиста картка паперу, на котрій є написано:

Число й назва гнізда

адреса домівки, місцевість

назви роїв /залишити місце на дописування нових роїв/

прізвище та ім'я опікуна та гніздового /залишити багато вільного місця, щоби було де дописувати нового опікуна чи гніздового, рівнож вписувати дату від коли до коли хто був опікуном чи гніздовим.

б/ Картотека виховників гнізда. Першою повинна бути картотека гніздового, а відтак усіх впорядників у поазбучному порядку:

прізвище й ім'я

пластовий ступінь

дата народження

адреса і телефон:

Пластова частина /гурток, курінь/

діловодство в новацтві /назва частин, час праці/

діловодство поза новацтвом

відбуті курси

відбуті табори

в/ Реєстр роїв: кожний рій має окрему картку. На карточці вписати новаків у поазбучному порядку, відписати зі спису членів у книзі роя.

г/ Стан гнізда. Протягом звітового періоду вписувати всіх новоприбулих в колонці "прибув" а вибулих в колонці "вибув". Рівнож треба зазначувати назву роя і новацький ступінь. При кінці звітового періоду подається всі зміни до попереднього стану гнізда і вписувати новий стан гнізда:

Стан на день:

	п.ч.	назва роя	прихиль.	пл.нов.	жовтдз.	юн.орля	орля разом
А.	1.						
	2.						
	3.						
Б.	Рій:		прибув:			вибув:	

г/ Картотека гнізда. Картотеку давати в азбучному порядку. на кожній картці треба написати до котрого роя новак належить. кожна картка має дві сторінки. /гляди зразок картотеки новака/.

д/ Присутність. Гніздовий може сам записувати присутність новаків на збірках гнізда або може доручити це впорядникам.

Прізвище й ім'я	зайняття	дата							

е/ касова частина і внески. Внески новаків вписується до касової частини так, як їх передають впорядники або вписуючи кожного новака окремо, або вписувати рій як цілість. Індивідуальний внесок кожного новака вписувати до його картотеки. На кожну виплату слід видавати потвердження а на всі виплати зберігати відповідні квіти. Книгу замикати кожного місяця, якщо до книги вписано дуже мало можна замикати що три місяці. В цій справі треба поінформуватися в станичного скарбника. Якщо гніздо велике, найкраще передавати новацькі внески до станиці кожного місяця. Рівнож і в справі передачі внесків найкраще порозумітися зі станичним скарбником. Касова частина не може бути на окремих картках, тільки мусить бути зішита разом. Можна також провадити касову книгу гнізда в окремому зшитку.

дата	п.ч.	остало з зміст	прихід	розхід

є/ Плянуння та переведення занять.
Вписати до книги плян на три місяці наперед в горішній частині карток а в долішній вписувати дату переведення та завваги. /кожне заняття на окремій сторінці/.

Плянуння та переведення занять гнізда:

дата _____ П л я н _____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

дата _____ переведення /спосіб, засіб, вислід, завваги/ _____

_____

_____

_____

_____

ж. Ланка впорядників.

Вписувати програми сходин - кожні сходи на окремій сторінці. Рівнож вписувати всі справи, які гніздовий полагоджує усно.

з/ Інвентар, або майно гнізда.

Тут вписувати кожен річ, яку куплено, одержано в дарунку, чи зроблено для користування гнізда.

п.ч.	предмет	хто опікується	вартість	коли придбано

и/ листування.

Вписувати всі письма, що приходять до гнізда та всі письма, що відходять. Всі письма, що прийшли та копії висланих писем три - мати в окремій течці.

дата	ч:	від кого	до кого	справа	завваги як полагоджено

і/ Різне.

При кінці книги тримати декілька карток чистого паперу для записування різних справ.

Порядок книги можна змінити відповідно до потреби. Для кращої орієнтації в книзі треба перегородити поодинокі частини книги кольоровими картками паперу або яким небудь іншим способом.

Сірий Орел Орест

Н О В А Ц Ь К И Й   З М А Г

ПЕРЕВЕДЕНИЙ НА 115-ІЙ РАДІ ОРЛИНОГО ВОГНЮ

Мета: Перевірка знань новацтва.

Траса: З вихідним і збірним пунктом.

Час тривання: 1 1/2 год.

1. ВІДКРИТТЯ.

Збірка в крузі. Привіт "Готуйсь!" Перевірка присутності і запізнання новацтва з виховниками. Пояснення змагу.

2. ПЕРЕВІРНІ ПУНКТИ.

Вихідний пункт. Короткі розповіді, чуттєві ігри, спів. Братчик випускає на трасу по двоє дітей що 5 хвилин.

I. З карточок, на яких є порозтинані склади, скласти текст Новацького Закону.

II. Назвати й нарисувати український герб.

III. Вилізти на дерево й зняти завішений на ньому прапорець.

IV. Розпалити вогник.

V. Заспівати три новацькі пісні.

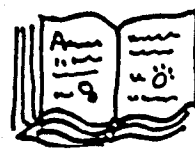
Збірний пункт. Відпочинок. Обмін вражіннями. Короткі розповіді.

3. ЗАКРИТТЯ.

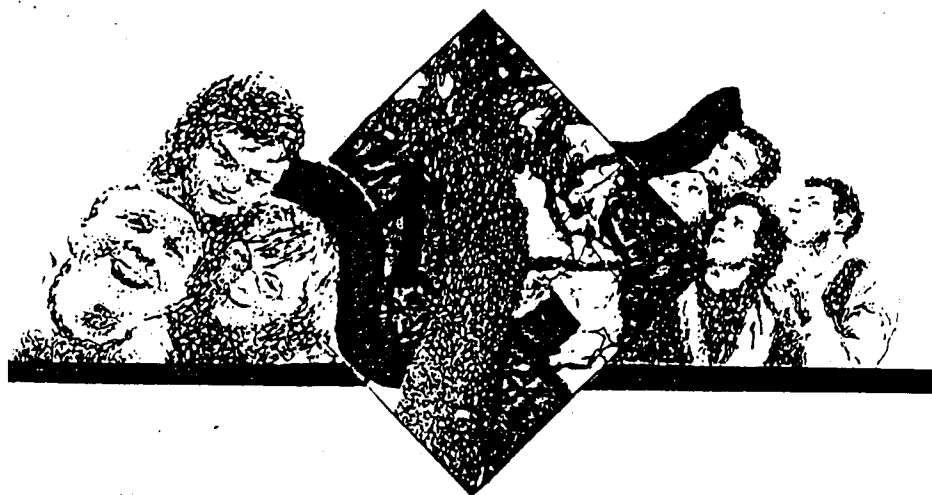
Збірка в крузі. Перевірка присутності. Подяка новацтву за добру поставу й старання. Проголошення першунів змагу. Привіт "Готуйсь!"

ЩО РОЗКАЖЕМО НОВАЦТВУ?

13

Дмитро Чуб

АВСТРАЛІЙСЬКИЙ ВЕДМЕДИК

Була темна й похмура ніч, коли потяг ніс нас, європейських біженців, від Мельборна до переходового табору Бонегілля. Десь далеко попереду блискала блискавка, а у вікна невеликих м'яких вагонів бризжав рідкий дощ. Дехто дрімав, а дехто припав до шибок вікон, щоб глянути на тутешні красвиди.

Від саява з вікон темрява трохи відступала, і здовж залізниці видно було смужку австралійського лісостепу. Хоча був травень — останній місяць тутешньої осені, земля була покрита травою, а дерева мали листя. Іноді повз вікна пробігали високі, сухі дерева, що, здавалося, хочуть ще більше підкреслити виїзковість нашого становища.

Парещі, якась освітлена галявина, десяток блакитних автобусів. Діставши в приміщенні театру призначення на мешкання, ми вже заходили до бляшаних бараків колишнього табору. В бараках горіло ясне світло, а на розставлених рядах ліжках були матраци, по чотири коці, простирадла, подушки та рушники. Вгорі, біля електричної лампки, мов неживі, сиділи два здоровенні метелики, що нагадували невеликих пташок.

Чоловіків призначено до одних бараків, жінок з дітьми до інших, а дорослих членів родин та неодружених знов окремо. Одразу почалось розшукування. Чоловіки шукають свої родини. Жіночі бараки були так само, як і чоловічі, без печей, передільних стін не було, а в зовнішніх стінах у півметра завширшки тяглася дротяна сітка. У деяких шановних пань, що не звикли до таких «розкошів», навіть виступали на очах сльози. Було холодно й незатишно.

Та сонячний ранок трохи підбадьорив ситуацію... Розігнав холод, піддав рожевішого настрою... Тільки там, де діти, чути було плач. Найменші, видно, не звикли одягатися при такій температурі.

— Оце тобі гаряча Австралія! — чути зауваження, і чоловіки, що допомагали нашвидку одягати своїх дітей, напали на своїх жінок (бо хто ж винен?), що позалишали в Німеччині теплий одяг.

Смачний сніданок трохи заспокоїв знервованість: смажена баранина плавала в товщі, солодка каша, мармеляда, кава, білий хліб... А тут гучномовцем уже гукають іти одержувати ручний багаж, який ми віддали ще в Мельборні.

— Так оце та Австралія? — питала чотирирічна дівчинка своїх батьків.

А батько, з болем у серці, не знав іще й сам, яке життя спіткає його дитину в цій далекій і дивній країні, де інакші дерева і птахи, де на дорозі треба триматися лівої сторони, де сонце ходить зліва, де навіть жаби інакше квакають, ніж в Україні.

Але турботи дня потроху відганяли невеселі думки. Треба було знову йти (котрий уже раз?) до лікаря, до відділу праці... Але краще йти до лікаря, ніж бути без нього, і тому-то кожен кудись поспішає, хтось когось несподівано зустрічає, вигуки, радісні розмови, спогади.

Під час обіду, коли діти за столом хапалися за великі сонячні помаранчі, в залі їдальні раптом зчинився надзвичайний галас, ніби там ішов якийсь бій. Всі обернулись у той бік і побачили, що двоє молодих людей зчепилися в якомусь дивному герці, ніби вони намагались один одного задушити. Та виявилось, що це не бокс і не бійка, а лише зустріч двох братів, що розгубилися ще під час війни в Польщі.

— Степане! Чорт!.. — кричав, захлинаючись, і обіймав, і пригортав, і цілував один одного. А на очах у них сльози. Брати були такі захоплені, що білявий Степан і не помітив, як надмірною щирістю обдер своєму смуглявому братові носа. Ми ж дивилися на цю сцену й раділи разом з братами.

Наступного ранку, коли сідали до сніданку, смуглявий скаржився:

— От, бісів тигр... Трохи носа не відірвав...

Теплий сонячний день швидко робив своє. Він біг у безвість, а з ним поспішали й ми. Коли ми пішли одержувати паспорти, три хлопці з сусіднього блоку, з лопатою й палицями в руках перетяли нам дорогу й пішли кудись у бік найближчої гори. Позаду них біг песик. А за дві години, коли ми вже верталися назад, знову зустріли тих самих хлопців і на тому ж самому місці. Вони вже несли двох кроликів і понад метр довгу неживу гадюку, що тяглася за ними на мотузку.

— Шукали в норі кроля, а знайшли гадюку, — відповіли вони на наше питання.

Увечері, коли денні клопоти закінчувалися і люди сходилися до бараків, приходили знайомі і починалася балачка. Говорили

про тутешні заробітки, куди й кого посилають на працю, де вигідніше, хто записався на тростину, а хто призначений на працю до війська, до Сіднея. В цей час до бараку з криком увірвались діти.

— Ідть подивіться! Якийсь звір сидить на дереві! — Всі вибігли дивитися на того звіра. Справді, коло вмивальні, високо на дереві сидів якийсь сірий звірок, з доброго kota завбільшки, з чорним пухнастим хвостом, з мордою, як у лисиці, з короткими ногами, як у щура. Хтось з давніших мешканців сказав, що це посум. Він нищить гадюк, а ночує в дуплах дерев, і хто його заб'є — дістане 30 фунтів кари. Хтось виніс білого хліба і подав посумові. Той узяв, поліз вище на дерево, а цікаві й далі стояли й дивувалися.

— А де ж ті уславлені кенгуру? — запитав котрийсь. — Ми про них стільки начитались у географіях.

— Нічого. Побачимо ще й кенгуру, — чути відповідь.

Надворі тим часом холоднішало. Далі за дротяною огорожею, де починались приватні володіння, мекали вівці, що пасуться цілу добу, не знаючи стайні.

За кілька хвилин балачка в бараці відновилася. Один із присутніх, що приїхав до Австралії пароплавом «Анна Салем», розповідав, що перед їхнім виїздом з Італії у них в таборі зчинилася велика буча. Пішла чутка, що той пароплав советський і що зветься він не «Анна Салем», а «Анна Сталін». Це мала бути ніби дочка Сталіна. Знайшлися недовірливі і, уникаючи «Анни Салем», щоб, бува, не попасти до «Анни Сталін», пішли до консула за wyjaсненнями. Тут, розуміється, їх заспокоїли і, мабуть, досить надивувалися...

У цей час заходить одна знайома жінка з сусіднього блоку, що відзначається балакучістю та гумором.

— Я в вас хоч трохи відпочину, — сказала вона, присівши. — А то я попала до такого бараку, що тільки й чуєш: «Ах, какое солнишко! Убіцца надо...» За тисячі кілометрів тікали від того «солнишка», а все-таки не втекли.

— То ще не біда. Ось ми з двома воюємо, щоб не лаялись брудно, а вони нам доводять, що «без етава нельзя правильно мислі виразить».

Всі регочуться. Далі розмова про практичні речі... Скільки-то треба робити, щоб купити трохи землі та звести бодай диктобляшану хату. Самітним... та бездітним... тим, що мають більші робочі родини, — ще нічого, а от з малими дітьми гірше...

Пізно ввечері полягали... А вранці, коли повставали, сусід-інженер, уже з сивиною й золотим зубом, сидючи на ліжку, якось підкреслено запитав:

— Ви чули, що вночі було?

Всі здивовані.

— На мене згори щось скочило! Я було підскочив, а воно на сусіда, сусід також прокинувся, а воно пострибало геть. Сусід хотів був встати та засвітити, але було холодно... Це було щось велике й важке, — додав інженер, — може, великий посум, а може, навіть австралійський ведмедик.

Інженер говорив так поважно й переконливо, що ніхто навіть не думав перечити. Всі почали поглядати на вікна, на покрівлю, шукаючи чогось.

Куди б той звір міг влізти? Я підійшов до скринь, що стояли під стінами коло дверей, і туди заглянув, але й там нічого не було. Хотів уже заглянути під ліжку, як з-під одного з них, ніби зачувши нашу розмову, найближче до інженера, вибігло маленьке чорне кошеня і, блимаючи очима, винувато нявкнуло. На це привітання зірвався нагло голосний регіт.

— Так оце він — той австралійський ведмедик, пане інженере? — запитав один із сусідів.

Інженер збентежений, і мова його не клеїться. Всі сміються.

У цей час знадвору долинув звук дзвінка, що кликав на сніданок.

КОТИГОРОШКО

Був собі один чоловік і мав шестеро синів та одну дочку. Пішли сини в поле орати і наказали, щоб сестра винесла їм обід. Вона й каже:

— А де ж ви будете орати? Я не знаю.

Вони кажуть:

— Ми будемо тягти скибу від дому до тієї ниви, де будемо орати,— то ти за тією борозною і йди.

Та й поїхали.

А змій, що жив за тим полем, у лісі, взяв ту скибу закотив, а свою протяг до своїх палаців. От сестра як понесла братам обідати, то пішла за тією скибою і доти йшла, аж поки зайшла до змієвого двора. Там її змій і вхопив.

Поприходили сини ввечері додому та й кажуть матері:

— Весь день орали, а ви нам не прислали обідати.

— Як то не прислала? Адже Оленка понесла. Чи не заблукала?

Брати й кажуть:

— Треба йти шукати її.

Та й пішли всі шість за тією скибою і зайшли-таки до того змієвого двора, де їх сестра була. Приходять туди, коли вона там.

— Братики мої милі, де ж я вас подіну, як змій прилетить? Він же вас поїсть!

Коли це й змій летить.

— А, — каже, — людський дух пахне. А що, хлопці, битися прийшли чи миритися?

— Ні, — кажуть, — битися!

— Ходім же на залізний тік!

Пішли на залізний тік битися. Недовго й бились: як ударив їх змій, так і загнав у той тік. Забрав їх тоді ледве живих та й закинув до глибокої темниці.

А той чоловік та жінка ждуть та й ждуть синів, — нема. От одного разу пішла жінка на річку прати, коли ж котиться горошинка по дорозі. Жінка взяла горошинку та й з'їла.

Згодом народився в неї син. Назвали його Котигорошком.

Росте та й росте той син, як з води, — не багато літ, а вже великий виріс. Одного разу батько з сином копали колодязь — докопались до великого каменя. Батько побіг кликати людей, щоб допомогли камінь викинути. Поки він ходив, а Котигорошко узяв та й викинув. Приходять люди, як глянули — аж поторопіли. Злякались, що в нього така сила, та й хотіли його вбити. А він підкинув того каменя та й підхопив, люди й повтікали.

От копають далі та й докопалися до великого шматка заліза. Витяг його Котигорошко та й сховав.

От і питається раз Котигорошко в батька, в матері:

— Десь повинні бути в мене брати й сестра?

— Е-е, — кажуть, — синку, була в тебе і сестра, і шестеро братів, та таке й таке їм трапилось.

— Ну, — каже він, — піду їх шукати.

Батько й мати умовляють його:

— Не йди, сину: шестеро пішло та загинуло, а то ти один щоб не загинув!

— Ні, таки піду! Як же таки свою кров та не визволити?

Узяв те залізо, що викопав, та й поніс до коваля.

— Скуй,— каже,— мені булаву, та велику!

Як почав коваль кувати, то скував таку булаву, що насилу з кузні винесли. Узяв Котигорошко ту булаву, кинув угору та й каже до батька:

— Ляжу я спати, а ви мене збудіть, як летітиме булава через дванадцять діб.

Та й ліг. На тринадцяту добу летить та булава! Збудив його батько, він схопився, підставив пальця, булава як ударилась об нього, так і розскочилась надвоє. Він і каже:

— Ні, з цією булавою не можна йти шукати братів та сестру, треба скувати другу.

Поніс її знову до коваля.

— На,— каже,— перекуй, щоб була по мені!

Викував коваль ще більшу. Котигорошко й ту шпурнув угору та й ліг знову спати на дванадцять діб. На тринадцяту добу летить та булава назад, реве — аж земля дрижить. Збудили Котигорошка, він схопився, підставив пальця, булава як ударилась об нього — тільки трошки зігнулась.

— Ну, з цією булавою можна шукати братів та сестру. Печіть, мамо, буханці та сушіть сухарці,— піду.

Узяв ту булаву, в торбу — буханців та сухарів, попрощався і пішов.

Пішов за тією скибою та й зайшов

у ліс. Іде тим лісом, іде та й іде. Коли приходить до великого двора. Увійходить у двір, тоді в будинок, а змія нема, сама сестра Оленка вдома.

— Здорова була, дівчино! — каже Котигорошко.

— Здоров був, парубок! Та чого ти сюди зайшов? Прилетить змій, то він тебе з'їсть.

— Отже, може, й не з'їсть! А ти ж хто така?

— Я була одна дочка в батька й матері, та мене змій украв, а шестеро братів пішли визволяти та й загинули.

— Де ж вони? — питається Котигорошко.

— Закинув змій до темниці, та й не знаю, чи ще живі, чи, може, на попільець потрухли.

— Отже, може, я тебе визволю, — каже Котигорошко.

— Де тобі визволити? Шестеро не визволило, а то б ти сам! — каже Оленка.

— Дарма! — відказує Котигорошко.

Та й сів на вікні, дожидається.

Коли це летить змій. Прилетів та тільки в хату — зараз:

— Ге, — каже, — людський дух пахне!

— Де б то не пах, — відказує Котигорошко, — коли я прийшов.

— Агов, хлопче, а чого тобі тут треба? Битися чи миритися?

— Де то вже миритися — битися! — каже Котигорошко.

— Ходім же на залізний тік!

— Ходім!

Прийшли. Змій і каже:

— Бий ти!

— Ні, — каже Котигорошко, — бий ти спочатку!

От змій як ударив його, так по кісточки і ввігнав у залізний тік. Вирвав ноги Котигорошко, як махнув булавою, як ударив змія, — ввігнав його в залізний тік по коліна. Вирвався змій, ударив Котигорошка, — і того по коліна ввігнав. Ударив Котигорошко вдруге, по пояс змія загнав у тік, ударив утретє, — зовсім убив.

Пішов тоді в льохи-темниці глибокі, відімкнув своїх братів, а вони тільки-тільки що живі. Забрав тоді їх, забрав сестру Оленку і все золото та срібло, що було в змія, та й пішли додому.

От ідуть, а він їм і не признається, що він їх брат. Перейшли так скільки дороги, сіли під дубом спочивати. Котигорошко притомився після того бою та й заснув. А ті шестеро братів і радяться:

— Будуть з нас люди сміятися, що ми шестеро змія не подужали, а він сам убив. Та й добро змієве він собі все забере.

Радилися-радилися та й нарадилися: тепер він спить, не почує, — прив'язати його добре ликом до дуба, щоб не вирвався, — тут його звір і розірве. Як радились, так і зробили: прив'язали та й пішли собі.

А Котигорошко спить і не чує того. Спав день, спав ніч, прокидається — прив'язаний. Він як рвонувся — так того дуба й вивернув з корінням. От узяв тоді того дуба на плечі та й пішов додому.

Підходить до хати, аж чує — брати вже прийшли та й розпитуються в матері:

— А що, мамо, чи в вас іще були діти?

— Та як же? Син Котигорошко був, та вас пішов визволяти.

Вони тоді:

— Оце ж ми його прив'язали,— треба бігти та одв'язати.

А Котигорошко як пошпурить тим дубом у хату — замалим хати не розвалив.

— Оставайтесь же, коли ви такі! — каже. — Піду я в світ.

Та й пішов знову, на плечі булаву взявши.

Іде собі та іде, коли дивиться — відтіль гора і відсіль гора, між ними чоловік руками й ногами в ті гори вперся та й розпихає їх. Каже Котигорошко:

— Боже поможи!

— Дай боже здоров'я!

— А що ти, чоловіче, робиш?

— Гори розпихаю, щоб шлях був.

— А куди йдеш? — питає Котигорошко.

— Щастя шукати.

— Ну, то й я туди. А як ти звешся?

— Вернигора. А ти?

— Котигорошко. Ходім разом!

— Ходім.

Пішли вони. Ідуть, коли бачать: чоловік серед лісу як махне рукою — так дуби й вивертає з корінням.

— Боже поможи!

— Дай боже здоров'я!

— А що ти, чоловіче, робиш?

— Деревя вивертаю, щоб іти було просторіше.

— А куди йдешь?

— Щастя шукати.

— Ну, то й ми туди. А як звешся?

— Вернидуб. А ви?

— Котигорошко та Вернигора.

Ходім разом!

— Ходім.

Пішли втрьох. Ідуть, коли бачать — чоловік із здоровенними вусами сидить над річкою: як крутнув вусом — так вода й розступилася, що й по дну можна перейти. Вони до нього:

— Боже поможи!

— Дай боже здоров'я!

— А що ти, чоловіче, робиш?

— Та воду відвертаю, щоб річку перейти.

— А куди йдеш?

— Щастя шукати.

— Ну, то й ми туди. А як зवेशся?

— Крутивус. А ви?

— Котигорошко, Вернигора, Вернидуб. Ходім разом!

— Ходім!

Пішли. І так їм добре йти: де гора на дорозі — то Вернигора перекине; де ліс — Вернидуб виверне; де річка — Крутивус воду відверне. От зайшли вони в такий великий ліс, коли бачать — в лісі стоїть хатка. Увійшли — нікого нема. Котигорошко й каже:

— Отут ми й заночуємо.

Переночували, а на другий день Котигорошко й каже:

— Ти, Вернигоро, зоставайся дома та вари їсти, а ми втрьох підемо на полювання.

Пішли вони, а Вернигора наварив їсти та й ліг спочивати.

Коли хтось стукає в двері:

— Відчини!

— Невеликий пан, відчиниш і сам, — каже Вернигора.

Двері відчинились, та й знов хтось кричить:

— Пересади через поріг!

— Невеликий пан, перелізеш і сам.

Коли влазить дідок маленький, а борода на сажень волочиться. Як ухопив Вернигору за чуба та й почепив на гвіздок на стіну. А сам усе, що було наварене, виїв, випив, у Вернигори із спини ремінь шкіри видрав та й подався.

Вернигора крутивсь-крутивсь, якось зірвався з гвіздка, кинувся знову варити; поки товариші поприходили, уже доварює.

— А чого ти запізнився з обідом?

— Та задрімав трохи.

Наїлись та й полягали спати. На другий день устають, Котигорошко й каже:

— Ну, тепер ти, Вернидубе, зоставайся, ми підемо на полювання.

Пішли вони, а Вернидуб наварив їсти та й ліг спочивати. Аж хтось стукає в двері:

— Відчини!

— Невеликий пан, відчиниш і сам.

— Пересади через поріг!

— Невеликий пан, перелізеш і сам.

Коли лізе дідок маленький, а борода на сажень волочиться. Як ухопив Вернидуба за чуба та й почепив на гвіздок. А сам усе, що було наварене, виїв, випив, у Вернидуба із спини ремінь шкіри видрав та й подався.

Вернидуб борсався, борсався, якось уже там з гвіздка зірвався та й ну швидше обід варити. Коли це приходить товариство.

— А що це ти з обідом спізнився?

— Та задрімав,—каже,—трохи...

А Вернигора вже й мовчить: догадався, що воно було.

На третій день зостався Крутивус,— і з ним те саме. А Котигорошко й каже:

— Ну, та й ліниві ви обід варити! Уже ж завтра ви йдіть на полювання, а я зостануся вдома.

На другий день ті троє йдуть на полювання, а Котигорошко вдома зостається. От наварив він їсти та й ліг спочивати. Аж грюкає хтось у двері:

— Відчини!

Відчинив двері,— аж там дідок маленький, а борода на сажень волочиться.

— Пересади через поріг!

Узяв Котигорошко, пересадив. Коли той пнеться до нього, пнеться.

— А чого тобі? — питає Котигорошко.

— А ось побачиш чого,— каже дідок, доп'явся до чуба та тільки хотів ухопити, а Котигорошко:

— То ти такий! — та собі хап його за бороду, вхопив сокиру, потяг його в ліс, розколов дуба, заклав у розколину дідову бороду й зацепив її там.

— Коли ти,— каже,— такий, дідусю, що зараз до чуба берешся, то посидь собі тут, я знову сюди прийду.

Приходить він у хату,— вже й товариство поприходило.

— А що обід?

— Давно впрів.

Пообідали, а тоді Котигорошко й каже:

— А ходіть лише, я вам таке диво покажу, що ну!

Приходять до того дуба, коли ні дідка, ні дуба нема: вивернув дідок дуба з коренем та й потяг за собою. Тоді Котигорошко розказав товаришам, що йому було, а ті вже й про своє призналися, як їх дідок за чуба чіпляв та реміння з спини драв.

— Е,— каже Котигорошко,— коли він такий, то ходім його шукати.

А де дідок того дуба тяг — там так і знати, що волочено; вони тим слідом і йдуть. І так дійшли аж до глибокої ями, що й дна не видно. Котигорошко й каже:

— Лізь туди, Вернигоро!

— А цур йому!

— Ну, ти, Вернидубе.

Не схотів і Вернидуб, не схотів і Крутивус.

— Коли ж так,— каже Котигорошко,— полізу я сам. Давайте плести шнури.

Наплели вони шнурів, намотав Котигорошко на руку кінець та й каже:

— Спускайте!

Почали вони спускати, довго спускали — таки сягнули дна, аж на інший світ. Став там Котигорошко ходити, аж дивиться: стоїть палац великий. Він увійшов у той палац, коли так усе й сяє золотом та дорогим камінням. Іде він покоями, аж вибігає йому назустріч королівна — така гарна, така гарна, що й у світі кращої нема.

— Ой, — каже, — чоловіче добрий, чого ти сюди зайшов?

— Та я,— говорить Котигорошко,— шукаю діда маленького, що борода на сажень волочиться.

— Е,— каже вона,— дідок боро-

ду з дубка визволяє. Не йди до нього,— він тебе вб'є, бо вже багато людей повбивав.

— Не вб'є! — каже Котигорошко.— То ж я йому й бороду зацепив. А ти ж чого тут живеш?

— А я,— каже,— королівна, та мене цей дідок украв і в неволі держить.

— Ну, то я тебе визволю. Веди мене до нього!

Вона й повела. Коли справді: сидить дідок і вже бороду визволив з дубка. Як побачив Котигорошко, то й каже:

— А чого ти прийшов? Битися чи миритися?

— Де вже,— каже Котигорошко,— миритися — битися!

От і почали вони битися. Бились, бились, і таки вбив Котигорошко дідка своєю булавою. Тоді вдвох із королівною забрали все золото й дороге каміння у три мішки та й пішли до тієї ями, якою він спускався. Прийшов і гукає:

— Агов, побратими, чи ви ще є?

— Є!

Він прив'язав до мотуза один мішок та й сіпнув, щоб тягли.

Витягли, спустили знову мотуз. Він прив'язав другий мішок:

— І це ваше.

І третій їм віддав — усе, що добув. Тоді прив'язав до мотузка королівну.

— А це моє,— каже.

Витягли ті троє королівну, тоді вже Котигорошко треба тягти. Вони й роздумали:

— Нащо його тягти? Нехай королівна нам дістанеться. Підтягнім його

вгору та тоді й пустимо,— він упаде та й уб'ється.

А Котигорошко та й догадався, що вони вже надумали,— узяв прив'язав до мотузка каменяку та й гукає:

— Тягніть мене!

Вони підтягли високо, а тоді й кинули,— камінь тільки гуп!

— Добрі ж ви,— каже Котигорошко.

Пішов він підземним світом. Іде та й іде, коли насунули хмари, як ударить дощ та град. Він і заховався під дубом. Коли чує — на дубі пищать грифенята в гнізді. Він заліз на дуб та й прикрив їх свитою. Перейшов дощ, прилітає велика птиця гриф, тих грифенят батько. Побачив гриф, що діти вкриті, та й питає:

— Хто це вас накрив?

А діти кажуть:

— Як не з'їси його, то скажемо.

— Ні,— каже,— не з'їм.

— Отам чоловік сидить під деревом, то він накрив.

Гриф прилетів до Котигорошка та й каже:

— Кажи, що тобі треба,— я тобі все дам, бо це вперше, що в мене діти zostалися живі, а то все — я полечу, а тут піде дощ та град, вони в гнізді й заллються.

— Винеси мене,— каже Котигорошко,— на той світ.

— Ну, добру ти мені загадку загадав. Та дарма, треба летіти. Візьmemo з собою шість кадовбів м'яса та шість кадовбів води, то як я летітиму та поверну до тебе голову направо, то ти мені і вкинеш в рот шматок м'яса, а як поверну наліво, то даси трохи води, а то не долечу й упаду.

Взяли вони шість кадовбів м'яса та шість кадовбів води, сів Котигорошко на грифа,— полетіли. Летять та й летять, як поверне гриф голову направо, то Котигорошко йому вкине в рот шматок м'яса, а як наліво — дасть йому трохи води. Довго так летіли,— от-от уже долітають до цього світу. Коли гриф повертає голову направо, а в кадовбах і шматочка м'яса нема. Тоді Котигорошко відрізав у себе литку та й кинув грифові в рот. Вилетіли, гриф і питається:

— Чого це ти мені такого доброго дав аж наприкінці?

Котигорошко й показав на свою ногу:

— От чого,— каже.

Тоді гриф виригнув литку, полетів і приніс цілющої води; як притулили литку та покропили тією водою,— вона й приросла.

Гриф тоді повернувся додому, а Котигорошко пішов шукати своїх товаришів. А вони вже подались туди, де тієї королівни батько, там у нього живуть та й сваряться поміж себе: кожен хоче з королівною оженитися, та й не помиряться.

Коли це приходять Котигорошко. Вони полякалися, а він каже:

— Ви мене зрадили,— мушу вас покарати.

Та й покарав.

А сам одружився з тією королівною та й живе.

Я. Вір

ПРИГОДА МАРТИ

Одного дня Оксанка і Марта пішли з татом до зоологічного парку. Там так цікаво! Звірі не в клітках, а вільно проходжуються, відділені від людей водою та загородами. Дівчатка бачили жирафи, зебри і чудового маленького слоника, що брав з їх рук горішки.

Почав накрапати дощик. — Чи ми мусимо вже йти додому? — скривилася маленька Оксана. — Ні, ні, — тато взяв дівчаток за ручки.

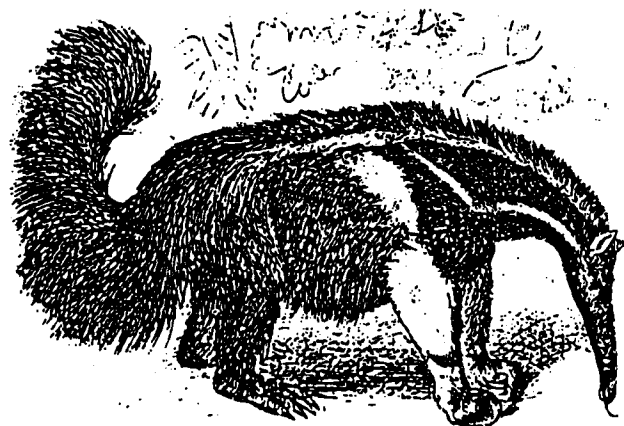
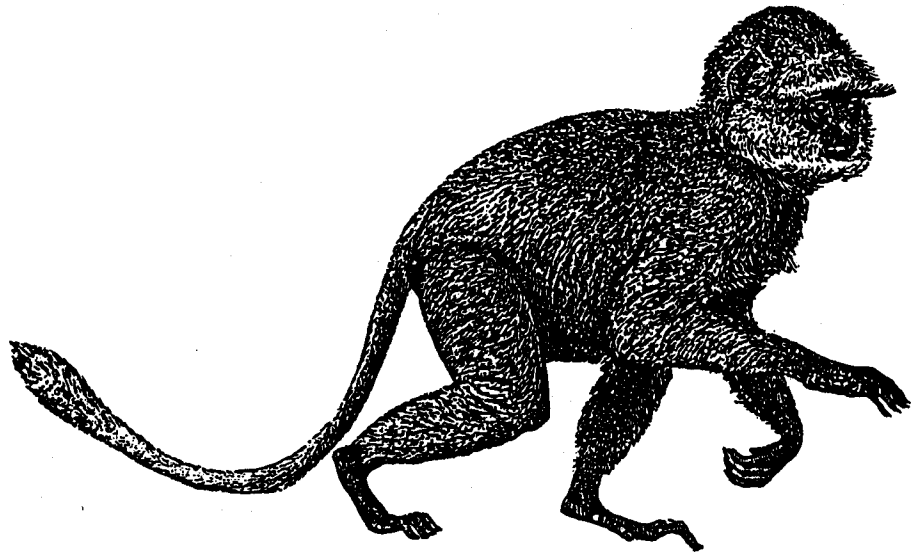
— Ось біжим до того будинку. Там від дощу будемо сухі і різних цікавих звірів побачимо.

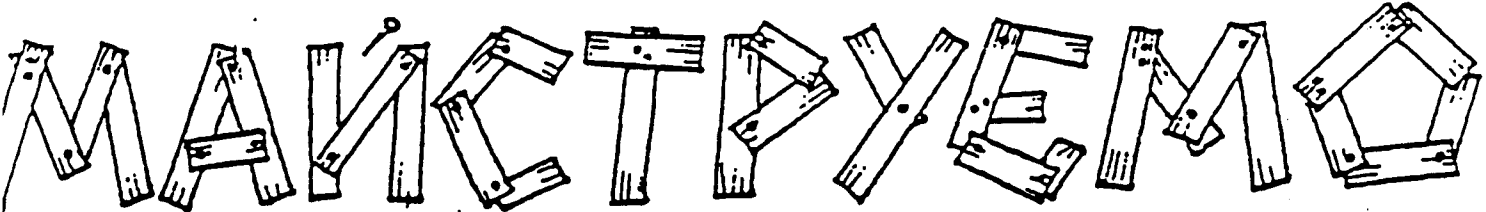
Увійшли до середини. Оксанка трималася тата, а відважніша Марта пішла сама наперед. Ось ставок вилонений камінчиками, а в ньому плавають різномодні черепашки. А там у великій клітці двоє левенят — малошо більші від киці. Ой, так хочеться їх узяти на руки! Не далеко стоїть клітка з гарними сірими мавпочками. Одній із них звисав хвостик і якийсь хлопчик-пустун потягнув його. Ах, як сердилася мавпочка! Мама хлопчика сварила на нього, а мавпочка пищала. Оксанці стало страшно, тому тато взяв її на руки. А Марта побігла далі.

Ось загорода зроблена з дошок. І що так у середині? Заглянула Мартуся — а їй на зустріч довгий волохатий хоботок і якесь дивне звірятко почало лапками спинатись на дошки. Ось-ось поженеться за нею! Марта крикнула так сильно, що всі люди, які були в будинку, з переляку подалися до дверей. Тато схопив Марту: — Не бійся, та це ж мурахоїд. Він тебе не з'їсть, бо він їсть мурашок і тому в нього такий довгий хобот! Але Марта не слухала. Вона тягнула тата надвір. Знову ж молодша Оксанка тягнула тата за другу руку назад до будинку.

— Я знайшла мурашку і хочу дати її мурахоїдові! Тато сміявся і намовив дівчаток піти купити морозиво. — До мурахоїдів підемо знову колись пізніше!

Хоч вони приходили ще не раз до зоологічного парку, Марта обминала будинок з мурахоїдом. Їй було соромно, що вона налякала такого малого звірка.

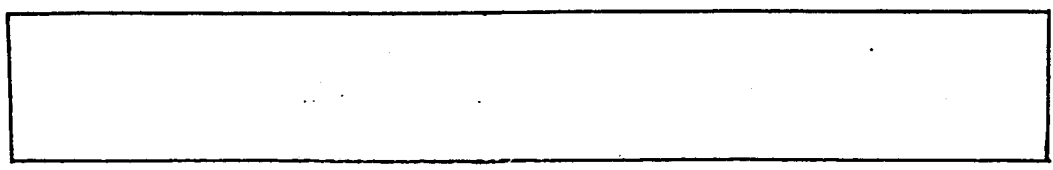

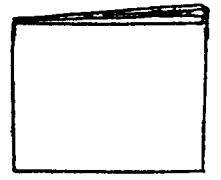
30

БДЖІЛКИ

"а"

"б"

ПАСОЧОК ПАПЕРУ "а" ЗІГНУТИ ВПОЛОВИНУ ДЕКІЛЬКА РАЗІВ ЩОБ ВКІНЦІ МАТИ ПРЯМОКУТНУ ФОРМУ "б"

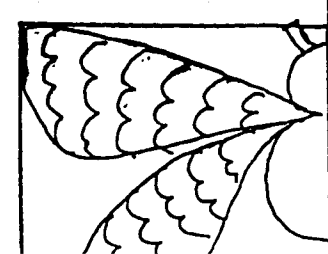
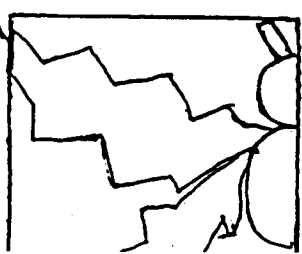
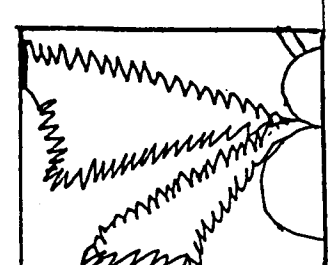
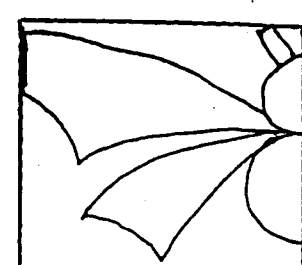
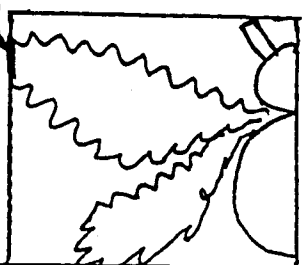
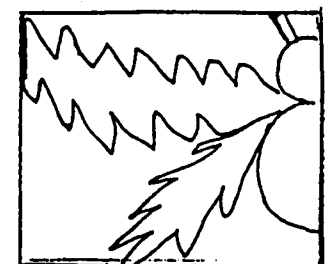
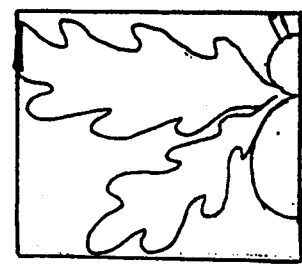
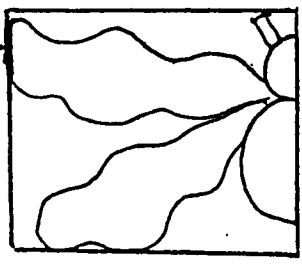
"б"

"з"

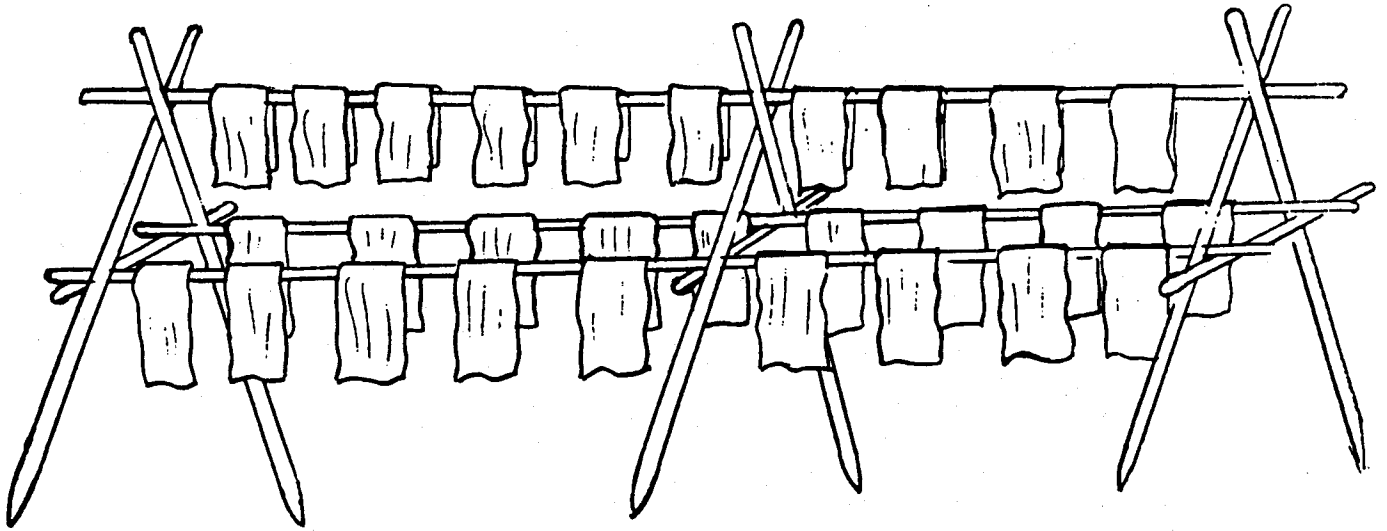
НА ПРЯМОКУТНІЙ ФОРМІ "б" НАРИСУВАТИ ПОЛОВИНУ БДЖІЛКИ, ВИТЯГТИ, РОЗЛОЖИТИ. ТОДІ БУДЕ "з".

НЕ ПРОТИНАТИ

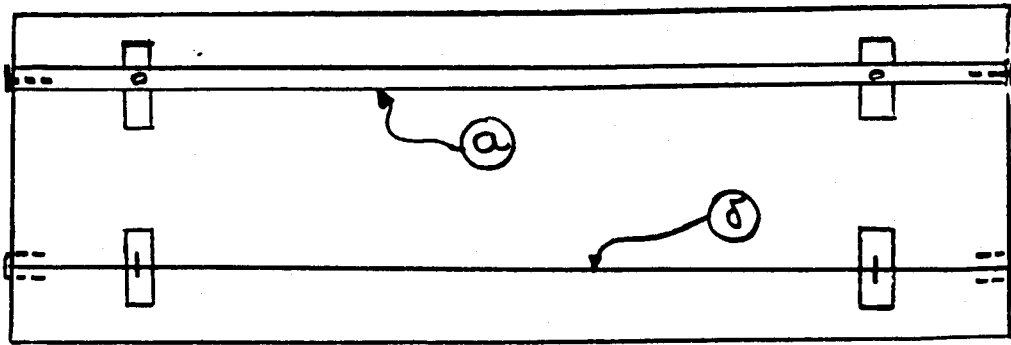

ДЕРЕВ'ЯНИЙ ВІШАК ДЛЯ РУШНИКІВ У ТАБОРІ

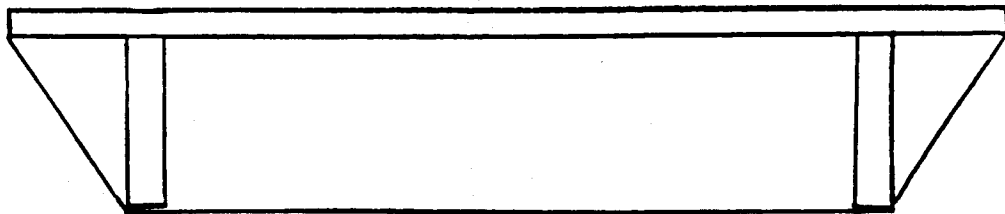

ДЕРЕВ'ЯНИЙ СТОЛИК

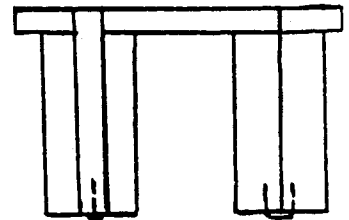

ВІД ЗНИЗУ

ДЛЯ ЗМІЦНЕННЯ
МОЖНА ВЖИВАТИ
МЕТАЛЕВОГО
ПАСКА І ЦВЯХІВ ②
АБО ДРОТИКА І
МЕТАЛЕВИХ ГАЧКІВ
③

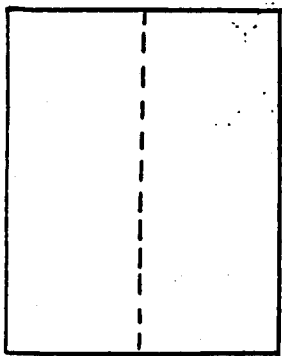

ВІД СПЕРЕДУ

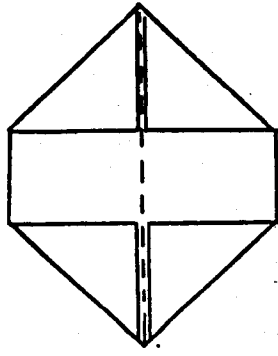

ВІД ЗБОКУ

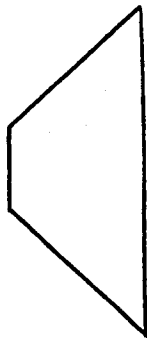
ПІСТОЛЬ

a

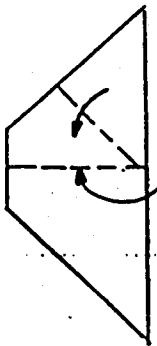

б

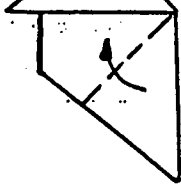
в

- ⓐ ЗАЗНАЧИТИ ПРЯМОКУТНИЙ ПАПІР ЗГІНАЮЧИ ПОСЕРЕДИНИ
 ⓑ ЗІГНУТИ ЧОТИРИ КУТИ ДО СЕРЕДИНИ
 ⓒ ПОСТАНЕ ТОДІ ЯК ЗІГНУТИ ФОРМУ ⓑ ЗА СТРІЛКОЮ ЧЕРЕЗ ПОЛОВИНУ

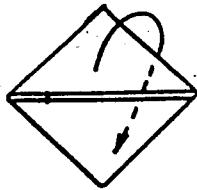

a

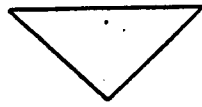
СЕРЕДИНА

б

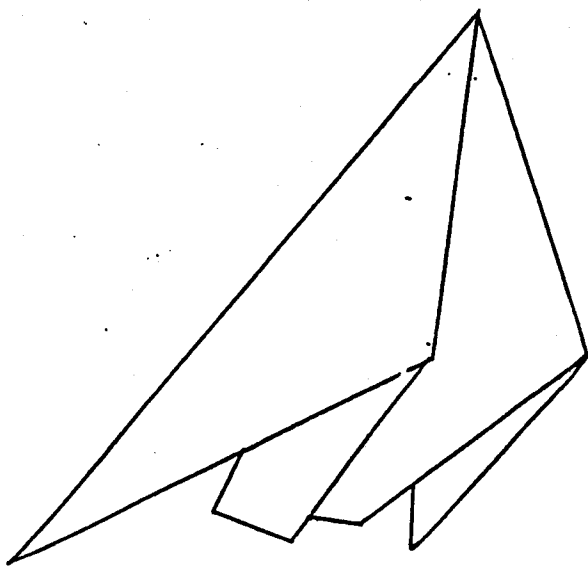

в

г

- ⓐ ЗАЗНАЧИТИ СЕРЕДИНУ І ЗІГНУТИ ЗА СТРІЛКОЮ
 ⓑ ЗІГНУТИ ЗА СТРІЛКОЮ
 ⓒ ЗІГНУТИ ЗА СТРІЛКОЮ
 ⓓ ЗЛОЖЕНИЙ ПІСТОЛЬ

ГОТОВИЙ ПІСТОЛЬ

ПІСТОЛЬ ГОТОВИЙ ДО СТРІЛУ

Діти Співають

СОНЕЧКО СЛ. М. СТЕЛЬМАХА
МУЗ. С. ЯРЬМЕНКА

ПОМІРНО

У СЕСТРИЧКИ ЗОЛОТІ КОСИЧКИ,
ЗОЛОТЕ ВОЛОСЯ, ЯК В ПОЛЯХ КОЛОСЯ,
ЛОСЯ; ЗОЛОТЕ ВОЛОСЯ,
ЯК В ПОЛЯХ КОЛОСЯ.

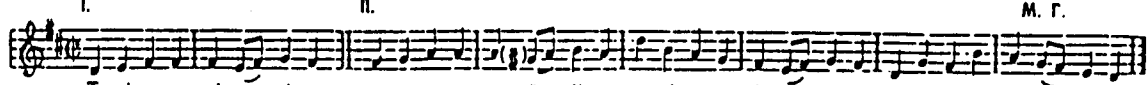
У сестрички золоті косички,
Золоте волосся, як в полі колосся.

І мою сестричку сонечком зовуть,
Бо вона і сонце разом устають.

/ "Промінь" /

Приповідки. (2 гол. канони)

I. II. M. Г.

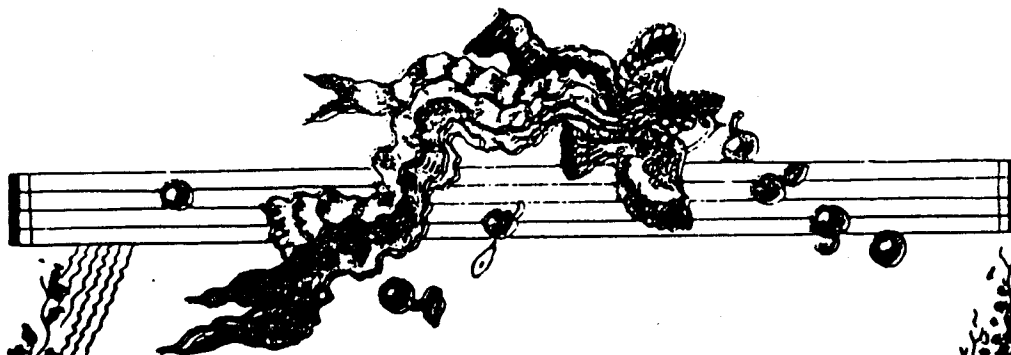

То-ді си-ро-ті не-ді-ля, як сорочка в не-ї бі-ля, то-ді си-ро-ті не-ді-ля, як сорочка в не-ї бі-ля.

Звільна жалібно I. II. M. Г.

Ні-хто то-го не ві-да-є, як си-ро-та о-бі-да-є, ні-хто то-го не ві-да-є, як си-ро-та о-бі-да-є.

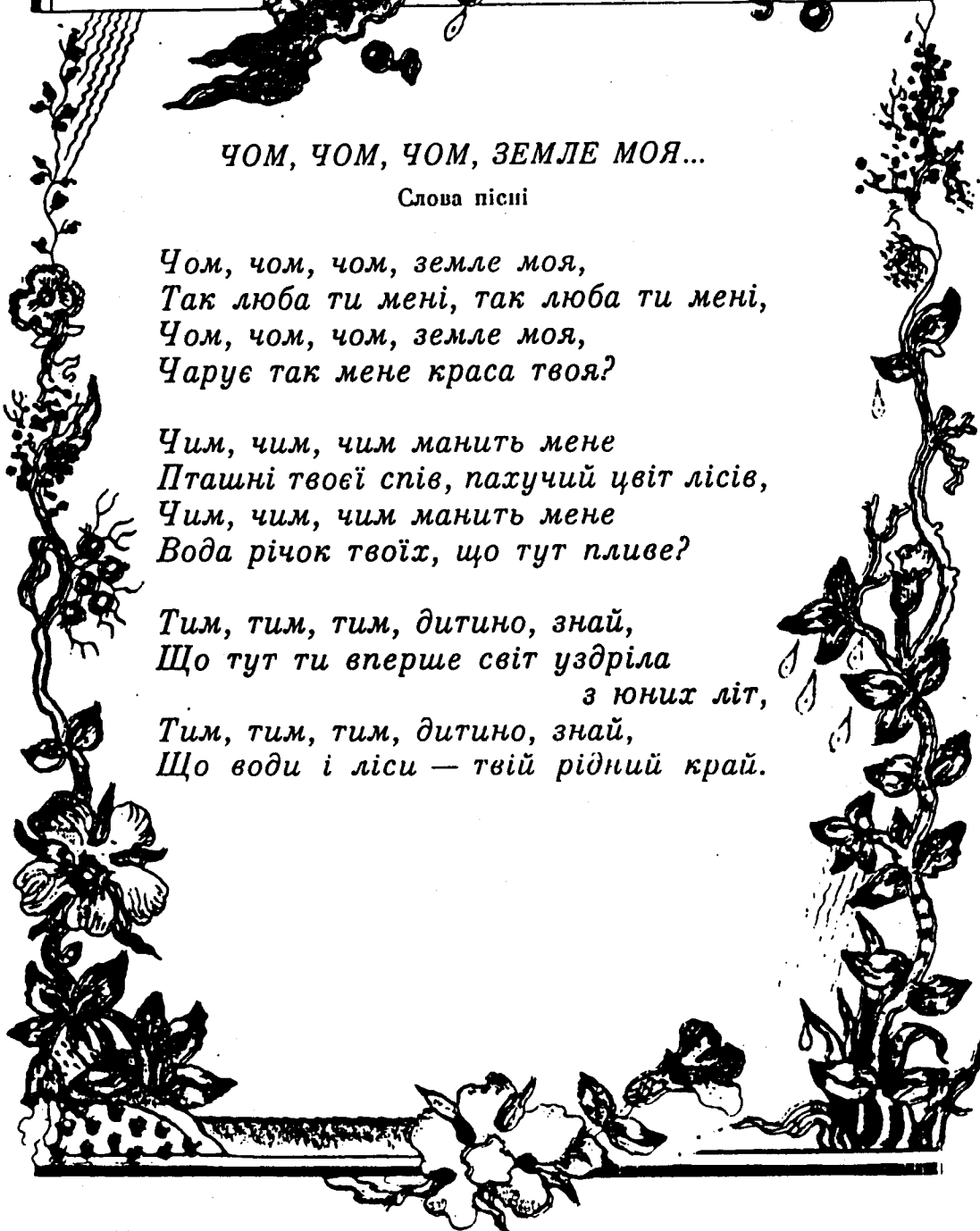
ЧОМ, ЧОМ, ЧОМ, ЗЕМЛЕ МОЯ...

Слова пісні

*Чом, чом, чом, земле моя,
Так люба ти мені, так люба ти мені,
Чом, чом, чом, земле моя,
Чарує так мене краса твоя?*

*Чим, чим, чим манить мене
Пташні твоєї спів, пахучий цвіт лісів,
Чим, чим, чим манить мене
Вода річок твоїх, що тут пливе?*

*Тим, тим, тим, дитино, знай,
Що тут ти вперше світ уздріла
з юних літ,
Тим, тим, тим, дитино, знай,
Що води і ліси — твій рідний край.*

Andante

Чом, чом, чом, зе_ мле мо_я, так лю_ба
 ти ме_ні, так лю_ба ти мо_ні.
 Чом, чом, чом, зе_ мле мо_я, ча_ ру_ е
 так ме_не кра_ са тво_ -
 -я?
 Тим, тим, тим, ди_
 -ти_ но, знай, що во_ди і лі_си_ твій
 -... край.

Новацький Танок

СІНОКОСИ

Музика Б. Кудрика

Allegro — Жаво

mf

В по-не-ді-лок ра-но ко-сив та-то сі-но.
 ко-сив та-то. ко-сив я. ми ко-си-ли о-би-два.
 Ко-сив та-то. ко-сив я. ми ко-си-ли о-би-два.

В понеділок рано косив тато сіно,
 Косив тато, косив я, ми косили обидва. (2)
 А в вівторок рано грабав тато сіно,
 Грабав тато, грабав я, ми грабали обидва. (2)
 А в середу рано сушив тато сіно,
 Сушив тато, сушив я, ми сушили обидва. (2)
 А у четвер рано вітрив тато сіно,
 Вітрив тато, вітрив я, ми вітрили обидва. (2)
 А в п'ятницю рано складав тато сіно,
 Складав тато, складав я, ми складали обидва. (2)
 А в суботу рано звозив тато сіно,
 Звозив тато, звозив я, ми звозили обидва. (2)
 А в неділю рано їли коні сіно,
 Спочив тато, спочив я, ми спочили обидва. (2)

Замітка. Діти, що співають цю пісню, роблять при тому відповідні рухи руками: косять, грабують, сушать і т. д.

/“Українське Дошкілля”/

ЖЕНЦІ

Moderato — Помірковано

mf

Іш_ли жен_ці жи_то жа_ти, та й за_бу_ли
сер_пи взя_ти. Сер_пи взя_ли, хліб за_
бу_ли. та_кі ж во_ни жен_ці бу_ли.
Не те_пер, не те_пер на гри_би хо_ди_ти,
во_се_ни, во_се_ни, як бу_дуть ро_ди_ти.

1. Ішли жєнці жито жати,
та й забули серпи взяти.
Серпи взяли, хліб забули,
такі ж вони жєнці були.
Не тепєр, не тепєр на гриби ходити,
восєни, восєни, як будуть родити.
2. Сіли вони під корч їсти,
та хотів їх ведмідь з'їсти.
Ой ведмедю, ведмедєнку,
не їж мене молодєнку,
Пішов дід на гриби, баба на підпеньки,
баба свої посушила, дідові сирєнкі.

Дві пари стають одна напроти одної, дівчата праворуч своєї пари. До слів першої стрічки дівчата простягають руки й перебігають навхрест, змінюючи свої місця. Хлопці (руки на бедрах) виконують біг на місці. На слова «та й забули...» дівчата хапають правою рукою попід рамя хлопця, що до нього прибігла кожна з них, і звичайним бігом перекручуються на місці (рис. 1). До слів «серпи взяли...» простягають дівчата ліву руку вперед і бігом повертаються до своєї пари. На слова «такі ж вони...» перекручуються дівчата зі своєю парою, взявшись попід ліві пахви. На приспів «не тепєр» обидві пари виконують голубця вправо: дівчата опирають обидві руки на раменах хлопців, що знову обома руками схоплюють дівчат за стан. При голубці дрібочуть дівчата два рази швидше, як хлопці (рис. 2). Хлопці виконують два кроки на один такт, дівчата — чотири кроки. До слів другої стрічки й приспіву повторити ці самі рухи, що й у першій стрічці, тільки тепєр вже перебігають хлопці, а дівчата скачуть на місці. Цей танець можуть танцювати рівночасно чотири, шість і більше пар, але кожні дві пари виконують усі фігури в своїй четвірці. Якщо потрібно, можна танець повторити від початку.

(Уклад О. Заклинської)

ЖЕНЧИЧОК · БРЕНЧИЧОК

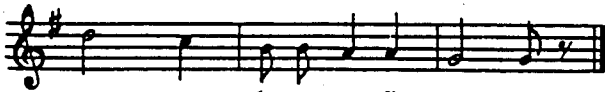
Жваво, легенько

Жен_чи_чок - брен_чи_чок ви_лі_ги_ч.
ви_со_ко ні_жень_ку ні_дій_ма_є.

Як би_то, на_би_то. В се_ле_нім
ні_жень_ку про_би_то.

лу_гу бе_ри со_бі дру_гу!

Хор стає у два ряди. «Вулицею» — між рядами — пробігає, пританцьовуючи, «женчик». При останніх словах приспіву він бере крайнього співака і пускає замість себе на «вулицю».

Женчикок-бренчикок вилітає,
високо ніженьку підіймає.

ПРИСПІВ:

Як бито, набито, ніженьку пробито.
В зеленім лугу бери собі другу!

Ой до схід сонечка женчик схопивсь,
росою чистою женчик умивсь.

ПРИСПІВ.

Зеленее житечко в полі він жав,
з ранку до вечора не спочивав.

ПРИСПІВ.

Ой по ланочку він весь день ходив,
грудою гострою ніжку набив.

ПРИСПІВ.

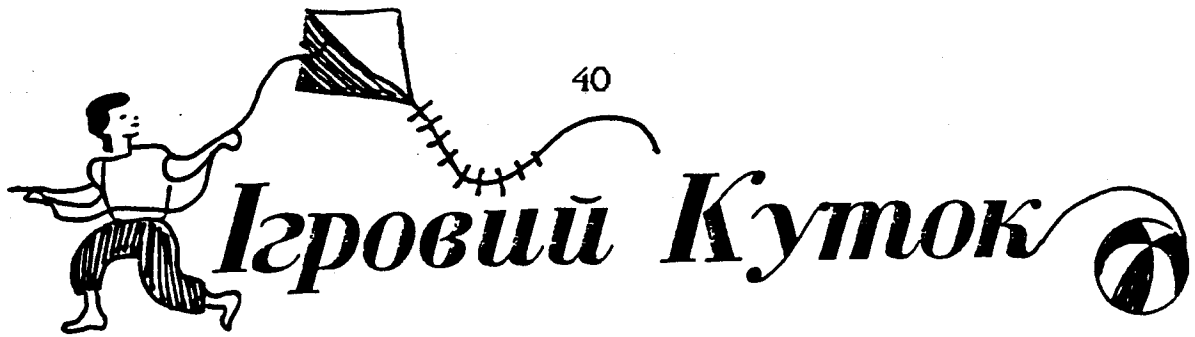
Хоч стерня колеться, ніжка болить,—
спати не хочеться, гуляти кортить.

ПРИСПІВ.

Любий мій женчику, візьми мене,
ніжка загоїться, біль твій пройде.

ПРИСПІВ.

ПОБРАТИМИ

Учасники: Паристе число гравців.

Місце: Домівка.

Виряд: Радіо або магнітофон.

Гравці творять два кола, одне всередині другого. Кожний вибирає собі "побратима" з протилежного кола. Виховник включає музику, а кожне коло береться за руки й починає крутитися в протилежному напрямі (на пр. середнє коло вліво, а зовнішнє - вправо). Коли вилучать музику, кожний мусить побігти до свого "побратима", взяти його за руки й тоді обидва сідають на землю. Котра пара сяде остання - випадає з гри.

КИТАЙСЬКІ ПІВНІ

Учасники: Довільне число.

Місце: Домівка або майдан.

Виряд: Старі книжки.

Старі книжки кладемо поряд на землі, у відстані ок. 1/2 м одна від одної (можна теж уживати інші предмети подібної величини). Кожний, по черзі, присідає з руками схрещеними на грудях і скаче, щоб перескочити кожну книжку з одного кінця ряду до протилежного. Тоді обертається й скаче назад. Хто діткне книжку, або втратить рівновагу - випадає з гри. Можна уставити два ряди книжок і зробити змагання між двома командами.

КОЛЕКЦІЯ ЛИСТКІВ

Учасники: Довільне, паристе число.

Місце: Надворі, поміж деревами.

Гра для старшого новацтва. Дві команди вибирають собі провідників, які залишаються у вихідному пункті. Решта має завдання протягом двох хвилин зібрати, зберігаючи повну мовчанку, як найбільше різних листків з дерев. Не можна мати більше, як один листок кожного роду для кожної команди - т. зн. тільки один листок дуба, один - бука, і т.д. Коли котрась група матиме більше, як один такий самий листок, то жоден з них не числиться. Короткий час і мовчанка роблять цю гру важкою й цікавою. Провідник групи "А" перевірює, скільки листків збрала група "Б" і протилежно. Котра команда матиме більше різних листків, без дублювання - виграє.

ІНДІАНСЬКИЙ ЧІФ

Учасники: Довільне число грачів.

Місце: Домівка.

Діти сидять у крузі. Вибирають одного, який виходить з кімнати, а решта вибирають собі "індіанського чіфа". Він проводить грою, виконуючи певні рухи і т.п., а всі його наслідують. На пр., якщо стане співати й плескати в долоні, то всі інші роблять те ж саме. Коли він раптом стане свистати й тупати ногами, то й інші теж. Тепер кличуть того, хто вийшов і він має відгадати хто є "чіф". Всі діти мусять слідкувати за "чіфом" щоб пристосуватися до змін, але старатися не видати його. Коли відгадувач пізнає "чіфа", тоді вони міняються місцями.

ЦИРК

Учасники: Довільне число.

Місце: Домівка або майдан.

Виряд: Магнітофон або радіо, м'ячик.

Діти в крузі. Впорядник включає музику, а гравці передають м'ячик з рук до рук. Коли впорядник вилучить музику, той, хто має м'ячик, стає цирковим звірятком і має показати якусь штучку. Музика знов грає, перестає і другий стає іншим звірятком. Гра продовжується з тим, що кожного разу нове звірятко й усі попередні показують свої штучки. Як дійде до того, що рівночасно виступає десять моржів, слонів, левів і мавпочок, повстає великий гамір, але новацтво має втіху.

НАПАД У КОЛІ

Учасники: Довільне число.

Місце: Майдан.

Виряд: Великий м'яч.

Гравці творять два кола, одне всередині другого. Діти в середньому колі беруться за руки й починають крутитися вправо. Зовнішнє коло має м'яч і має його котити по землі так, щоб ударити в ногу когось у середньому колі. Кого м'яч ударив, той виходить із гри. Щоб оминути удару, можна скакати, бігти, чи розставити ноги, але не можна пустити рук. Якщо це станеться, то обидва гравці, які розірвали коло, випадають з гри.

УЧИТЕЛЬ

Учасники: Довільне число.

Місце: Домівка.

Для старшого новацтва. Гравці сидять перед "учителем", який кожного по черзі питає на пр.: "Назви 5 міст у Франції", "5 славних композиторів", "5 овочів", "5 столичних міст" і т.п. Хто відповість - пересувається об одно місце вправо; якщо не знає - то вліво. На кінці виграє крайній з правого боку.

ЗООПАРК

Учасники: Паристе число.

Місце: Домівка.

Виряд: Карточки з назвами тварин.

Для молодшого новацтва. Дітей ділимо на дві рівні команди. Приготовляємо карточки з назвами тварин із зоопарку, по дві карточки на кожну тварину. Одна команда одержує одну серію карточок, а друга - таку ж саму серію карточок. Провідник команди мішає свої карточки й кожна дитина вибирає собі одну (не знаючи наперед, що є на карточці). На даний знак кожний наслідуює голос своєї тварини та має знайти партнера з противної команди, що має ту саму тварину. Гамірна, але весела гра.

ПЕРЕРВАНИЙ КОНЦЕРТ

Учасники: Довільне число грачів.

Місце: Домівка.

Виряд: Магнітофон.

Для молодшого новацтва. Коли музика грає, кожний танцює. Коли музика зупиниться, кожний має як найскорше сісти на землю. Хто сяде останній - випадає з гри.

КІТ І ГОЛУБИ

Учасники: Довільне число.

Місце: Майдан.

Одного вибирають "котом", а решта є "голуби". Кіт лапає голубів, але голуби літають, а кіт - ні. Голуби бігають по площі, махаючи крилами (руками). Кіт може когось доторкнути й "переламати йому крило". Тоді той махає тільки другим крилом. За другим разом - перестає махати. За третім разом - кіт його з'їв (випадає з гри).

ЛИС І ГУСИ

Учасники: Довільне число.

Місце: Майдан.

Вибираємо одного "лиса". Решта - "гуси" - стають рядом і кожний держить свого попередника за бедра. Перший є гусаком. Гуси ходять або бігають по площі, не розриваючи ряду. Лис лапає останню гуску так, що хапає її й держить, поки голосно не почислить до п'ять. За той час гусак може відігнати лиса, якщо скоро зверне дозад і діткне його, поки він скінчив рахувати до п'ять. Якщо гуси розірвуть ряд - виграє лис.

Самодіяльна Гра

ЧАРІВНЕ ГОРНЯТКО

Це було давно-предавно, коли кури несли телят, а вівці — писанки, фاینіші, ніж у Косові. Тоді був на світі бідний чоловік, що мав три доньки — Марійку, Ганнусю і Василю. Доки доньки були малі, чоловік дуже бідував, а як вони підросли, то стало трохи легше, бо вже було кому обід зварити, шмаття випрати і в поле піти. Дівчата вдалися дуже вродливі — як три корчички квітучої калини.

Одного дня чоловік взяв своїх доньок у поле сапати мандибурку. Несподівано з лісу виїхала бричка і стала на дорозі просто їхньої нивки. З брички зліз якийсь панок.

— Добридень, ґаздо! Гризеш пісну нивку?

— Гризу, паночку.

— І твої доньки все життя будуть отак гризти?

— Відай, будуть, бо ніхто не знає, яка доля чекає людину.

— А я знаю, — хвалиться панок. — У вашої старшої доньки буде щаслива доля, як віддасте її за мене.

Чоловік здивувався:

— А ви хто такий?

— Я — Ольдеквіт, найбільший пан у сусіднім краю.

Чоловік задумався. Правду сказати, він навіть утішився, що хоч одна його донька не буде бідувати. Може, ще й молодшим сестрам не дасть каратися на світі, а чимось допоможе, бо матиме звідки.

— Ну, то що, Марійко, підеш за панича?

Марійка глипнула на Ольдеквіта — файний, з блакитними очима і чорною чуприною.

— Піду, тату.

Тоді старий каже:

— У неділю справимо весілля.

— Е, ні, весілля буде в моєму палаці, — заперечив пан. — Але мусите пустити молоду тепер, най іде зі мною.

Чоловік подумав і погодився.

— Ходи, Марійко, — сказав панич дівчині. — Перед нами далека дорога, а сонце вже на заході.

Дівчина попрощалася з ріднею, сіла у бричку й поїхала.

Минув тиждень, але Ольдеквіт не просив старого на весілля. Минув і рік. А чоловік нічого не знав про свою доньку.

Настало знову сапання. ґазда вийшов у поле з Ганнусею й Василю. Сапали скільки сапали, коли з лісу вийшов Ольдеквіт.

— Добридень! — каже. — Що, далі гризете своє полечко?

— Та гриземо... Тручаємо помалу свою біду. А як наша Марійка? Чому не приходять?

— Має малу дитину. Просила, щоб Ганнуся приїхала до неї хоч на тиждень. Допомогла їй.

Ганнуся аж підскочила:

— Я поїду, тату! Марійці самій сумно. Побавлю дитину, і їй весело буде. Приїду й розповім вам, як вона ґаздує.

Чоловік дав згоду.

Ганнуся сіла в бричку коло Ольдеквіта і поїхала.

Минув не тиждень, а вже цілий рік. Про Марійку і Ганнусю ніхто нічого не чув — гейби каменем у воду впали.

Настало знову літо. Чоловік вийшов у поле сапати мандибурку з наймолодшою донькою Василянкою.

З лісу й цього разу над'їхав Ольдеквіт.

— Добридень! — каже. — Що, гризете досі бідну землю?

— А що маємо робити? Мусимо працювати, аби втримати грішну душу в тілі. А де наша Ганнуся? Чому так довго не вертається додому?

— Я вже не раз хотів її привезти, але Марійка не пускає. Каже, що їй буде сумно без сестрички. Ганнуся трохи заслабла й просила, аби Василянка приїхала в гості хоча б на три дні. Потім разом повернуться додому.

— Я поїду, тату. Ненадовго, лише на три дні. Пустіть мене.

— То їдь, але вертайся за три дні.

— Добре, тату.

Василянка сіла собі в бричку, й коні рушили. Спочатку, як всі люди, їхали дорогою. Потім бричка піднялася вгору і полетіла, наче птах. Довго неслася у повітрі, доки прилетіла до кам'яного замку, що стояв на горі. Величезна брама перед нею отворилася сама.

Василянка скочила з брички, думаючи, що сестри вийдуть зустрічати. Але ніхто її не зустрів. Здавалося, у замку не було живої душі. На даху тільки каркали ворони.

Василянка напудилася.

— Де мої сестри?

А Ольдеквіт гейби крізь землю провалився разом з бричкою й кіньми.

Дівчина почала бігати похмурими коридорами, заглядала у темні кімнати.

— Марійко! Ганнусю!

Ніхто не озивався.

Сіла собі на холодний камінь і ревно заплакала. Довго текли з очей гарячі сльози. Нараз перед нею з'явилася бабка, стара-пре-стара.

— Чого ти плачеш, дівчино?

— Як мені не плакати, коли Ольдеквіт привіз мене до сестер, а їх ніде не видно. Він кудись утік, а я лишилася сама на студеним камені. Що маю робити?

— Сестер своїх не скоро побачиш. Ольдеквіт — великий кат. Він їх мучить у чорних пивницях. І тебе таке чекає.

— Ні, бабко, я втечу!

— Звідси ніхто не втече, бо залізна брама під золотим ключем.

— То що мені порадите, бабко?

Стара дала їй тонкий поясок.

— Заперезись і будь смирною перед Ольдеквітом. Коли скаже, аби ти стала його жінкою, засунь ліву руку під поясок і дай свою згоду. Говори, що ти кохаєш його дужче, ніж свого тата та сестер. Запам'ятай добре: роби все, тримаючи ліву руку під пояском. Він має чарівну силу. Це — пояс добра.

— Дякую вам, бабусенько,— сказала Василинка.

Бабка зникла так, ніби її й не було.

Дівчина заперезалася чарівним пояском і стала чекати свого ворога.

Увечері вернувся Ольдеквіт. Одразу каже Василю:

— Будь моєю жінкою!

Дівчина засунула ліву руку під поясок і ласкаво йому відповіла:

— Усе життя буду твоєю вірною дружиною.

— Як, ти мене кохаєш?

— Дужче, ніж свого тата і сестер.

— Маєш щастя... Такої жінки мені й треба,— втішився Ольдеквіт.

Василинка зварила вечерю. Ольдеквіт наївся, напився, дав Василю в'язку золотих ключів і сказав:

— Оце ключі від усіх дверей, що є в моєму замку. Але ти не заходь до кімнат, я привезу тобі усього, чого лише захочеш. Я їду в світ на цілий тиждень. Дивись, аби тут не пропало ані ниточки.

— Буду пантрувати, мій господарю.

Ольдеквіт утішився, що має таку жінку, сів на бричку і помчав.

Василинка не могла заснути. Вранці вийшла у садок, лягла на траву й заплакала. З-під землі почувся голос Марійки і Ганнусі:

— Тату наш рідний, врятуй нас від цього Ольдеквіта! Скільки будемо мучитись у його темницях?

Василинка схопилася і пішла до замку. Блукала по кімнатах, шукала сестер. Та всюди були тільки купи золота і діамантів.

Наступної ночі уві сні знову показалася їй бабка. Вона сказала:

— Відімкни двері у підлозі дванадцятої кімнати.

Василинка прокинулася і почала шукати дванадцяту кімнату. Коли знайшла, відімкнула двері, що були в підлозі, подивилася униз. Там три леґіні були прикуті ланцями до залізного пня. Один із них побачив Василинку і попросив:

— Дівчино, принеси мені на хвильку мальоване горнятко. Спрага мене замучила.

Василинка знайшла у покоях чарівне мальоване горнятко, спустилася драбиною в підвал. Леґінь напився і одразу вчинився силачем. Сіпнув ланц і відірвався від залізного пня.

— Дівчино, дай і мені напитися з мальованого горнятка,— попросив другий хлопець.

Василинка не пошкодувала і йому водиці. Той напився, теж набрався сил, сіпнув ланц і відірвався від залізного пня.

— Дівчино, дівчино! І мене мучить спрага. Дай мені напитися з чарівного горнятка,— озвався і третій.

Василинка і йому допомогла.

Коли всі три парубки скинули з рук ланці, дівчина спитала:

— Чи не знаєте, леґіники, де мої сестри?

— Твої сестри під залізним пнем. Дай нам ще напитися і зараз їх побачиш.

Леґіні напилися і відкотили у куток залізного пня. Під ним були залізні двері. Василинка відімкнула їх золотим ключем і подивилася униз. У темній темниці сиділи і плакали її сестри Марійка й Ганнуся.

Леґіні спустилися драбиною туди і винесли їх.

Василинка тішилася сестрами, навіть не почула, як повернувся Ольдеквіт. Він ледве ноги приволік. Хотів було напитися з мальованого горнятка, та не знайшов його в покої. Ліг і заснув міцним сном, аби хоч так відновити силу.

Василинка позамикала золотими ключами всі двері в палаці. Навіть оті, де спав Ольдеквіт.

Відчинила залізну браму, і всі шестеро пустилися тікати. Так бігли, що землі не чули під ногами. Через якийсь час добралися до темного лісу. Раптом у повітрі щось страшно загуло.

— Це — Ольдеквіт,— сказала Василинка з острахом.

Напилися водиці з мальованого горнятка і побігли швидше. Але хіба можна втекти від Ольдеквіта?

Під розсохлими дубами побачили хатку на курячій лапці. Вона була повернена передом до них.

— Нате золотий ключик і забіжіть туди,— сказала Василинка леґеневі, який тримав за руку Марійку.

Вони увійшли в хатку й замкнулися тим ключиком.

Інші напилися водиці з мальованого горнятка і побігли далі.

Ольдеквіт сердито, аж іскри з нього сипали, спитав хатку:

— У тебе не сховалася Марійка з леґінем?

Хатка покрутилася на курячій лапці і обернулася до нього задньою стіною.

— Я б тебе спалив, але не маю зараз часу,— крикнув Ольдеквіт і пустився далі.

Повітря гуділо, а земля дудніла.

Та перед втікачами, гейби з-під землі, з'явилася хатка на качачій лапці.

Василинка глипнула на леґіня, який тримав за руку Ганнуся, і сказала:

— Візьміть золотий ключик, сховайтеся в цій хатці!

Леґінь забіг за Ганнусею в хатку і замкнув двері за собою.

Через якусь хвилинку Ольдеквіт опинився перед вікнами й питає:

— Хатко, до тебе не забігала Ганнуся з леґінем?

Хатка покрутилася на качачій лапці і обернулася до нього задньою стіною.

— Я б тебе спалив, хатко, але часу не маю,— крикнув Ольдеквіт.

Василинка і її леґінь напилися водиці з мальованого горнятка і побігли з усіх сил. Лісом гейби страшна буря летіла!

Глип, а на галявині стоїть хатка на гусячій лапці. Василинка потягла парубка за собою і — шусть із ним у хатку. Замкнула двері на золотий ключик — і ні пари з вуст.

Ольдеквіт питає:

— Скажи, хатко люба, до тебе не забігала Василинка зі своїм леґінем?

Хатка покрутилася на гусячій лапці й обернулася до нього задньою стіною.

— Я б тебе спалив, хатко. Але зараз не маю часу — мушу їх зловити і в морі втопити!

Ольдеквіт ще довго біг, доки опинився на березі синього моря. Став там, роздивився на всі боки, але нікого ніде не побачив. І тріснув від злості!

Сестри віддалися за тих леґінів, з якими втікали. Довго жили у своїх хатках, дітей бавили і казку їм розповідали про чарівне горнятко.

ПРО КОРОЛЕНКА ТА ЗАЛІЗНОГО ВОВКА

Українська народна казка

Жили собі король з королевою, і був у них малий син-одинчик. От поїхав якось король полювати та й надибав у лісі вовка, та не звичайного вовка, а залізного, такого, що ніхто ніколи й не бачив. Упіймав король зі своїми ловцями того вовка і привіз додому. Замкнув у льох та й каже до королеви:

— Ось візьми, серденько, цей ключ від льоху та сховай у кишеню, щоб ніхто, бува, вовка не випустив. А сам розсилає гінців до сусідніх земель, щоб з'їжджалися всі королі та пани до нього на бенкет: хоче похвалитися небувалою здобиччю — залізним вовком.

З'їхалися пани, королі. Посідали за столи, почали бенкетувати. А малий короленко тим часом у дворі бавиться: стріляє із срібного лучка золотою стрілкою. От як стрельнув він, а стрілка і влучила в маленьке віконце, просто до льоху, через гра-ти впала. Підбіг короленко до ві-

конця. Як стрілку дістати? Дивиться, а там залізний вовк сидить. — Вовчику, вовчику! — каже короленко. — Віддай мені мою стрілку!

— Випусти мене з неволі, то я тобі стрілку віддам і ще колись у пригоді стану.

— Як же випущу, коли ти замкнений?

— А ти, — каже вовк, — візьми ключик у матінки.

Короленко так і зробив. Випустив вовка, забрав свою стрілку, а ключ назад матінці в кишеню поклав. От гості як напилися й наїлися добре, король їм і каже:

— Тепер, панове, покажу вам такого звіра, якого ви ще й не бачили. Бере він у жінки ключ, веде панів та королів до льоху. Відімкнув двері — а вовка нема!

Гості дивуються, посміхаються, гомонять потихеньку: «Може, й не було тут ніякого звіра?»

Розсердився король, скликав слуг, питає: хто вовка випустив? А слуги кажуть:

— Нікого у дворі не було, хіба он короленко.

Покликав король сина, почав питати. Той і розповів про все.

— Замкніть його в льох! — наказав король. — Хай лишень гості роз'їдуться, я його найстрашнішою карою покараю. Він-бо перед усім панством мене зганьбив.

Настав вечір, почали гості роз'їжджатися. А мати-королева тишком-нишком відімкнула льох і каже:

— Ти, синочку, заховайся десь, поки батько не пересердиться. От короленко й побіг у ліс.

Вже й ніч настала, темно в лісі. Дикі звірі виють, чагарі путь засту-

пають. Спинився короленко й заплавав гіркими слізьми.

— Ой вовчику, вовчику, через тебе мені гинути доведеться!

Не встиг проказати ці слова, аж зирк — залізний вовк перед ним!

— Не бійся, короленку! Ти мене з неволі визволив, тепер я тобі допоможу. Кажу, чого хочеш?

— Виведи мене з лісу!

— Сідай на спину,— каже вовк.— Вези тебе додому чи від дому?

— Вези геть від дому,— каже короленко,— бо страшно мені батькової кари.

Сів короленко на вовка, і той повіз його через ліс. Біг, біг цілу ніч, на ранок вихопився на битий шлях.

— Ну,— каже,— з лісу я тебе вивів. Тепер прощай. А як треба буде, стану ще тобі в пригоді.

І зник.

Пішов короленко куди очі світять. Коли їде шляхом якийсь пан на коні. Побачив хлопця та й питає:

— Куди це ти мандруєш?

А короленко побоявся сказати, хто він, та й каже:

— Я сирота. Йду до добрих людей найматися.

— Ну, наймися до мене,— каже пан.

Короленко погодився. Посадив його пан позад себе на коня і поїхав додому, в чужодальню сторону.

А в батьковому палаці, як гості розїхалися, то й король пересердився. Але не хотів сина з льоху випустити.

— Хай,— каже,— переночує там на голому камінні, ото й буде моє покарання.

Вранці пішов до льоху, а короленка нема.

Тут мати й призналася, що сина ви-

пустила. Почали короленка шукати. Весь ліс обнишпорили, та марно. «Мабуть, його дикі звірі в лісі зїли»,— гадають. Затужили король з королевою за єдиним сином. Та сльозами лихові не зарадиш!.. А короленко живе в чужодальній стороні, робить у того пана на стайні. Вже й кілька років минуло. Підріс він, і такий став з нього красень — справжній богатир!

А в тому королівстві була в короля донька єдина, красуня писана. Багато легінів до неї сваталось, та вона за жодного не хотіла йти. А сказала батькові, що за того піде, хто до віконця в її високому теремі конем доскочить та з її руки перстень зніме. От король і оголосив по всій землі, щоб зїхалися, хто тільки хоче в тих змаганнях змагатися,— чи з панів, чи з королів, чи простого роду.

Збирається на змагання і пан, що в нього короленко служив. А короленко пішов на стайню, виплакався та й каже сам собі: «Гай, гай, якби можна було, то б і я скакав. Та нема в мене доброго коня, ніяк мені

до королівни доскочити!» Тільки проказав, аж зирк — залізний вовк перед ним.

— Не плач,— каже вовк.— Ти мене з неволі визволив, тепер я тобі допоможу.

Стрепенувся вовк — і став з нього такий гарний кінь, що й у світі кращого не було.

— Сідай,— каже,— короленку, на мене, та їдьмо до королівського палацу.

От приїхали вони. А там вже зібралася сила-силенна панів, королів та простих парубків. Почали скакати. Хто тільки не пробував! Та дарма. І короленків пан скаче, та не може доскочити. Розігнав свого коня короленко — до самого віконця доскочив, з королівниної руки перстень зняв. І так хутко зник, що ніхто й не вгледів, де він подівся. Вийшов король на ганок, питає:
— Хто доскочив?

А той пан, що в нього короленко служив, виїжджає наперед і каже, що то він. Королівна каже — ні, не він. А батько їй на те:

— Він би не казав, якби не доскочив.

І наказує їй готуватися до весілля. Королівна плаче, та проти батькового наказу нічого не вдієш!..

Почали готуватися до весілля. А короленко вийшов за сґайню, в зажурі голову похилив. Коли раптом — вовк перед ним.

— Чого зажурився, короленку?
— Як же мені не журитись? Я до королівни доскочив, а мій пан облу-

дою її бере. Вже й весілля призначено.

— Стривай! — каже вовк.— Буде вона твоя. Ось тобі бубон, як почнеться весілля, стань серед двору перед палацом і вдар у бубон. Побачиш, що з того буде...

Ніч минула, день зайшов. Почалося в палаці весілля. А короленко став посеред двору та як вдарить у бубон! Враз з'явилося військо, і кожен солдат у руках не зброю тримає, а квіти. Пани та королі, що на весілля приїхали, всі повибігали — що таке? І королівна вибігла, стала на ганку. А всі солдати до неї підходять і квіти їй подають. А короленко стоїть попереду і в бубон б'є.

Здивувався король, питає:

— Хто такий?

— Та це мій слуга, сирота мужицького роду,— відказує той пан.

— Ні,— каже короленко,— не мужицького я роду, а королівський син. Пан цей — облудник і шахрай: до королівни доскочив не він, а я! І простягає королівні руку, а на руці перстень блищить.

Глянула на нього королівна і лґізнала — то й справді він з її руки перстень зняв, ще й поцілував.
— Ось, батечку, мій справжній наречений! — каже.

Бачить пан — непереливки, та ходу з двору.

А королівна руку подала короленкові й повела до палацу. Тут і весілля відгуляли. І я там сидів, мед-вино пив, по вусах текло, а в роті не було.

ЯЙЦЕ - РАЙЦЕ

Колись була птиця жайворонок царем, а царицею — миша, і мали вони своє поле. Посіяли на тім полі пшеницю. Як уродила їм та пшениця — давай вони зерном ділитися. От одне зерно лишне було. Миша каже:

— Нехай мені буде!

А жайворонок каже:

— Нехай мені!

Думають вони: що тут робити? Пішли б позиватися, та немає старших за них: немає до кого йти позиватися. Потім миша каже:

— Ну, я лучче його перекушу.

Цар на це діло згодився. Миша тільки взяла зерно в зуби та в нору й побігла. Тут цар-жайворонок збирає всіх птиць, щоб звоювати царицю-мишу, а цариця-миша скликає всіх звірів,— і почали війну. Як вийшли в ліс,— то що звірі хочуть яку птицю розірвати, то вона на дерево; а птиця як візьме, літаючи, бити звірів... Так би-лися цілий день, а потім увечері сіли всі спочивати. Коли цариця огляділась,— аж немає на війні комашні! Тоді вона звеліла, щоб конче була на вечір і комашня. Коли це приходить і комашня. Цариця й загадала їй, щоб вона вночі полізла на дерева і за одну ніч повідкушувала птиці пір'я коло крил.

На другий день, тільки що розвиднілось, цариця кричить:

— Ану, вставайте воюватися!

Птиця що підійметься, то й упаде на землю,— там звір її й розірве. Отак цариця-миша звоювала царя-жайворонка.

А один орел бачить, що лихо, сидить на дереві і не злітає. Коли тут іде стрілець, побачив, що орел сидить на дереві,— як націлиться на нього. А той орел так просить його:

— Не бий мене, голубчику, я тобі в великій пригоді стану!

Стрілець удруге націливсь, він ще його просить:

— Візьми лучче мене та вигодуй, то побачиш, в якій я тобі пригоді стану!

Стрілець ще наміривсь, утретє; орел знов його почав просити:

— Ей, голубчику-братіку! Не бий мене та візьми до себе,— я тобі у пригоді стану!

Стрілець повірив йому: поліз, зняв з дерева та й несе його додому. А орел йому й каже:

— Принеси мене до своєї хати та годуй мене м'ясом доти, поки в мене крила повідростають.

А в того чоловіка було дві корови, а третій бугай. Він зараз і зарізав йому одну корову. Орел ту корову за рік із'їв та й каже тому чоловікові:

— Пустити мене, я політаю: побачу, чи вже відросли крила.

Той чоловік і випустив його з хати. Орел літав, літав та й прилетів опівдні до того чоловіка, каже йому:

— Ще в мене мала сила,— заріж іще одну корову!

Той чоловік послухав його та й зарізав. Орел із'їв її за рік. Та знову — як полетів... Пролітав мало не цілий день,— увечері знову прилітає та й каже йому:

— Заріж іще й бугая!

Той чоловік думає: «Що тут робити — чи зарізати, чи ні?» А потім і каже:

— Більше пропало,— нехай і це пропадає!

Узяв та й зарізав йому бугая. Орел як з'їв і того бугая, таки за рік, а потім як полетів, то літав так високо — аж під хмарою. Коли це прилітає та й каже тому чоловікові:

— Ну, спасибі тобі, чоловіче: вигодував ти мене, тепер же сідай на мене.

Той чоловік питається:

— Що з того буде?

А він йому:

— Сідай!

Той і сів.

Орел його поніс аж під хмару, а потім і пустив додолю. Той чоловік летить додолю,— коли це орел не дав йому долетіти до землі, підхопив його та й каже:

— А що, як тобі здавалось?

А він йому каже:

— Так, наче я вже неживий був.

Тоді орел йому каже:

— Отак саме мені було, як ти на мене націлявся.

Потім каже:

— Сідай знов!

Тому чоловікові й не хотілось сідати на нього,— ну, нема що робити,— таки сів. Орел знов його як поніс, та аж у саму хмару, а там як скинув його з себе — та підхопив так, може, як на два сажени від землі, та й питається його:

— А що, як тобі здавалось?

Він йому каже:

— Так, наче вже кістки мої розсипались.

Тоді орел йому каже:

— Так само й мені було, як ти вдруге націлявся. Ну, ще сідай.

Той сів. Він як понесе його аж за хмару та звідтіль і пустив його

додолу та підхопив уже аж коло землі, а тоді й питається його:

— Як тобі здавалось, як ти летів на землю?

Той йому:

— Так, наче мене зовсім не було вже на світі.

Тоді орел йому й каже:

— Отак же само мені було, як ти втретє націлявсь.

А потім каже:

— Ну, тепер уже ніхто нікому не винний: ні ти мені, ні я тобі.

А тепер сідай на мене та будемо летіти до моєї господи.

Ото летять та й летять; прилітають до його дядька. А орел тому чоловікові й каже:

— Іди ж у хату, та як будуть питати тебе: чи не бачив їхнього небожа, то ти скажеш: «Як дасте яйце-райце, то й на очі приведу».

Він приходить у хату; коли це йому кажуть:

— Чи по волі, чи по неволі?

А він їм каже:

— Добрий козак усе по волі ходить.

Вони його питаються:

— Чи не чув ти там за нашого небожа? Бо вже четверте літо, як пішов на війну,— та ні чутки, ні звістки...

А він їм каже:

— Як дасте яйце-райце, то й на очі приведу.

Вони тоді:

— Лучче нам його ніколи не бачити, як віддати тобі яйце-райце.

От він виходить із хати й каже орлові:

— Казали так: лучче нам його ніколи не бачити, як тобі віддати яйце-райце.

Орел йому й каже:

— Летімо далі!

Летять та й летять, та й прилітають до його брата; той чоловік і тут те саме говорив, що в дядька,— та не дали й тут яйця-райця.

Прилітають до орлового батька, а орел тому чоловікові й каже:

— Іди в хату, та як будуть питатися за мене, то скажеш, що бачив і на очі приведеш.

— Увіходить він у хату, а вони йому й кажуть:

— Чи по волі, чи по неволі?

Він їм каже:

— Добрий козак усе по волі ходить.

Вони його стали питатися:

— Чи не бачив ти нашого сина? Бо вже як немає — четверте літо: десь пішов на війну, та, мабуть, убили його там...

А він їм каже:

— Я бачив його, але як дасте яйце-райце, то я й на очі приведу.

Батько орлів каже йому:

— Нащо ж воно тобі? Лучче ми тобі дамо багато грошей.

Він каже:

— Я не хочу грошей, мені дайте яйце-райце!

— Піди ж приводь,— зараз тобі дамо!

Він уводить його в хату. Тоді його батьки так зраділи, а тому чоловікові дали яйце-райце і сказали:

— Тільки не розбивай ніде на дорозі; а як прийдеш додому, то погороди загороди великі, а тоді його й розіб'єш.

Він іде та йде, та так скотілося пити йому. Коли це найшов криничку. Тільки що став пити воду, та якось об цямрину й розбив те яйце-райце. Як узяв же скот вернути з того яйця!.. Верне та верне. Гониться він за тим скотом; що з того боку піджене, то цей з цього боку розійдеться. Кричить бідолаха, нічого сам не зробить! Коли це іде проти нього змія та й каже йому:

— Що ти мені даси, чоловіче, як я тобі скот цей зажену в те яйце?

А він їй:

— А що ж тобі дати?

Вона йому й каже:

— Даси те, що без тебе стало дома?

А він каже:

— Дам!

Ото вона гарненько загнала той скот у яйце, заліпила те яйце й дала йому в руки.

Він приходить додому, аж там без нього син народився. Ударив він об поли руками:

— Це ж я тебе, сину, віддав змії!

Ну, ото журяться вони з жінкою, а далі кажуть:

— Нема що робити,— журбою не поможеш! Якось треба жити!

Погородив він загороди великі, розбив те яйце, випустив скот,— забагатів.

Живуть вони, аж ось і син підріс. От той син і каже:

— Це ви мене, тату, віддали змії. Ну, дарма, якось буде!

Та й пішов до змії.

Приходить до неї, а вона йому й каже:

— Зроби мені троє діл та й підеш додому; а як не зробиш, то я тебе з'їм!

А коло її хати був великий луг — скільки оком сягнути! Так вона йому й каже:

— Щоб ти за одну ніч отой луг викорчував, зорав, пшениці насіяв, вижав її, в скирти склав і щоб в ту ніч з тієї самої пшениці мені паляницю спік: поки я встану, щоб вона на столі лежала.

Він іде до ставка та й зажурився. А там близько був мурований стовп, і в тім стовпі жила зміїна дочка зачарована. Він приходить туди та й плаче. А та дочка й питається:

— Чого ти плачеш?

— Як же мені не плакати, коли змія загадала таке, що я ніколи його не зроблю, а вона сказала, щоб за одну ніч...

— А що ж таке?

Він їй і розказав. Вона йому й каже:

— Як візьмеш мене за жінку, то я тобі все зроблю так, як вона казала.

Він каже:

— Добре!

Вона йому й каже:

— Лягай же тепер спати, а завтра рано щоб устав та понесеш їй паляницю.

От пішла дівчина до того луку та як свисне! — той луг тріщить, лущить, на однім місці ореться, на другім пшениця сіється... І до світу спекла вона паляницю, дала йому, — він приніс її до змії в хату і поклав на столі.

Змія прокидається — вийшла в двір та й дивується на той луг, що тільки сама стерня та скирти стоять. Тоді йому й каже:

— Ну, справивсь! Гляди ж, щоб і друге діло зробив!

Та зараз йому й загадала:

— Щоб ти оту гору розкопав і щоб туди Дніпро йшов, а коло того Дніпра побудуй комори: щоб байдаки туди приставали й щоб ти ту пшеницю продав на байдаки. Як устану рано, то щоб все було готове!

Він ізнов іде до того стовпа та й плаче. Та дівчина його й питається:

— Чого ти плачеш?

Він їй розказав те все, що йому змія загадала. А дівчина йому й каже:

— Лягай спати тут, я це все пороблю.

А сама як свисне! — так та гора розкопується, Дніпро туди йде, коло нього комори будуються... Тільки прийшла та збудила його, щоб він пшеницю видав купцям на байдаки з тих комор. Змія встає та й дивується, що все так ізроблено, як вона йому загадала.

Тоді загадує йому втретє:

— Щоб ти цю ніч спіймав золотого зайця й раненько щоб приніс мені в хату.

Він ізнов іде до того стовпа та й плаче. Та дівчина й питається його:

— Що загадала?

Він розказав.

— Оце вже не жарти,— каже та дівчина,— хто його знає, як його спіймати! Одначе ходім до тієї скелі. Стань же ти над порою; ти будеш ловити, а я піду та буду гонити з нори. І гляди ж: що тільки буде виходити з нори,— бери його: то золотий засць!

Ото вона пішла та й жене. Коли це вилазить з нори гадюка та й сичить. Він її і пустив. Дівчина виходить із нори та й питається його:

— А що, нічого не вилазило?

А він каже:

— Ба ні: лізла гадюка, а я побоявся її, щоб не вкусила, та й пустив.

А вона йому каже:

— А щоб тебе! Ото самий засць! Ну, гляди ж, я ще піду; та як буде хто виходити й буде тобі казати, що тут немає золотого зайця, то ти не вір, а держи його!

Полізла та й жене. Коли це виходить така стара баба та й питається того парубка:

— Чого ти, сину, тут шукаєш?

А він їй каже:

— Золотого зайця.

Вона йому:

— Де тут він ужавшя? Тут його нема!

Сказала це та й пішла від нього. Коли це виходить та дівчина та й питається його:

— А що, немає зайця? І ніщо не виходило?

Він каже:

— Ба ні! Виходила баба стара та й спиталась мене, чого я тут шукаю; а я сказав, що золотого зайця, а вона каже: тут його немає, то я її й пустив.

Тоді вона й каже:

— Чом ти не держав: ото самий засць! Ну, тепер більше ніде його не піймаєш, хіба я перекинуся зайцем, а ти мене принесеш і положиш на стільці,— тільки не віддавай у руки, бо як віддаси, то вона пізнає і розірве і тебе, і мене.

От вона так і зробила: перекинулась золотим зайцем. Він узяв приніс того зайця, положив його на стільці та й каже змії:

— Нате ж вам зайця, а я піду вже від вас.

Вона каже:

— Добре, йди!

А змія тільки з хати, а заєць знову перекинувся дівчиною та за тим хлопцем. Почали вони вдвох утікати. Біжать та й біжать. Коли це змія побачила, що то не заєць був, а її дочка,— давай доганяти, щоб її розірвати. Та сама не побігла, а послала свого чоловіка. Він біжить за ними. Вони чують — стугонить земля...

Тоді дівчина й каже:

— Це вже за нами біжать! Я перекинусь пшеницею, а ти дідом, та будеш стерегти мене; як будуть питатися тебе: «Чи не бачив парубка й дівки, чи не йшли сюдою?» — то скажеш, що тоді йшли, як ця пшениця сіялась.

Коли це змії летить та й питається того діда:

— Чи не бачив тут — не йшли сюдою парубок з дівчиною?

А він каже:

— Йшли.

Той питається:

— Давно ж вони йшли?

Дід:

— Тоді, як оця пшениця сіялась.

Змій каже:

— Цю пшеницю вже пора косить, а їх учора не стало.

Та й вернувся назад. Зміїна дочка зробилась ізнов людиною, а той дід парубком, та давай утікати далі.

Прилітає змії додому. Змія його й питається:

— А що, не догнав? І нікого не зустрів на дорозі?

А він каже:

— Ба ні! Зустрічав: дід стеріг пшеницю, а я його питаюсь, чи не бачив — тут не йшли парубок із дівчиною? А він каже, що йшли тоді, як та пшениця сіялась, але ж та пшениця така, що пора косити,— так я й вернувся.

Тоді змія йому каже:

— Чом ти того діда й ту пшеницю не розірвав? То вони самі! Біжи вдруге за ними та щоб доконче розірвав!

Летить змії. Ті чують, що летить ізнов — аж земля реве,— так дівчина й каже:

— Ой, летить ізнов! Зроблюся я монастирем, таким старим, що от-от розвалиться, а ти ченцем; та як буде змії тебе питатися, чи

не бачив таких, то скажеш: «Бачив тоді, як оцей монастир будувався».

Коли це летить змій та й питає цього ченця:

— Чи не бачив — не йшли тут парубок і дівчина?

А він каже:

— Я бачив тоді, як оцей монастир роблено.

А змій каже йому:

— Їх учора не стало, а цей монастир уже років сто, як зроблено.

Сказав це й вернувся назад.

Приходить додому та й розказує змії:

— Бачив одного ченця, коло монастиря ходив; але я його питався, то він сказав, що бігли тоді, як той монастир роблено; але тому монастиреві уже років сто, а їх учора не стало.

Тоді вона й каже:

— Чом ти не роздер того ченця і монастиря не розвалив; то ж вони! Тепер я сама побіжу!

Побігла.

Так біжить!.. А ті чують — земля реве і гаряча.

Дівчина тоді й каже йому:

— Ой, отепер ми пропащі: уже сама біжить! Ну, я тебе зроблю річкою, а сама зроблюсь рибою-окунем.

Зробила.

Прибігає змія до тієї річки, перекинулась зараз щукою, — давай гонитися за тією рибою: що хоче вхопити, то окунь повернеться своїм пірцем гострим до неї, то вона й не візьме його. Гонилась, гонилась, — так-таки й не вловила та надумала воду випити. Стала пити; пила-пила, напилась багато та й лопнула.

Ото тоді та дівчина, що була рибою, й каже тому парубкові, що був річкою:

— Тепер ми вже не біймось! Ходімо до твоєї господи; то ти підеш у хату, та гляди: усіх поцілуєш, тільки дядькової дитини не цілуй, бо як поцілуєш ту дитину, то забудеш за мене. А я наймусь у цім селі до кого-небудь.

Ото він прийшов у хату, з усіма поздоровкався та й думає собі: «Як же мені не поздоровкатися з дядьковою дитиною? Так вони подумають щось погане про мене».

Поцілував і дитину дядькову. Як поцілував, — так і забув за ту дівчину.

Ото побув він дома півроку та й задумав женитися. Йому нарадили одну гарну дівчину, щоб він її брав; а він за ту й забув, що його вирятувала від змії, з іншою заручився.

От перед весіллям, так увечері, кличуть на шишки молодиць. Прикликали і ту дівчину, що він з нею тікав,— хоч її ніхто й не знав, що вона за одна. Стали бгати шишки; та дівчина зліпила з тіста голуба й голубку та й пустила додолу, а вони й стали живі. Голубка й почала говорити до голуба:

— А ти забув, як я за тебе луг викорчувала й там пшеницю посіяла, а з тієї пшениці спекла паляницю, щоб ти до змії відніс?

А голуб каже:

— Забув, забув!

Потім знов голубка каже:

— А ти забув, як я за тебе гору розкопувала й туди Дніпро пустила, щоб байдаки ходили до комор і щоб пшеницю ти продав на байдаки?

А голуб каже:

— Забув, забув!

Потім знову голубка каже:

— А ти забув, як ми ходили вдвох за золотим зайцем? Ти й за мене забув?

А голуб каже:

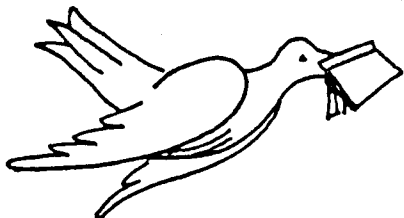
— Забув, забув!

Тоді парубок і згадав за ту дівчину,— за цю-таки саму, що голуби поробили,— та ту другу покинув, а з тією оженивсь. І тепер живе так добре!

/“Українські народні казки”/

ІЗ ПРИРОДНИЧОГО ЗАПИСНИКА

РОЗПОВІДЬ ПРО "НЕСПОДІВАНОВОГО СТУДЕНТА"

Послухайте одну цікаву історію про "несподіваного студента". Хто ж був цей "несподіваний студент"? Цим студентом був пелікан.

Пелікани, це одні з найбільших водних птахів. Довжиною доходять до 1 3/4 м, вагою до 14 кг, а розпростерті крила є понад 1 м ширини.

Пелікани є білі і бронзові. Героєм нашого оповідання є сніжно-білий, чотирилітній пелікан. На довгій еластичній шиї є уміщений міцний дзьоб і під ним на шиї звисає неначе прикріплена торба, яка служить йому за сітку до ловлення риб. Він не магазинує поживи в тій торбі, а прямо через неї пожива пересувається до шлунка.

Пелікани живуть малими громадами і будують гнізда та вирощують малят на окремих островах. Пелікани шанують родини і та сама пара пеліканів вертається знову в те саме місце і закладає нову родину, або даліше вирощує попереднє покоління.

Пелікани належать до перелетних птахів. На суші вони ходять дуже назграбно, зате їх лет у повітрі є дуже гармонійний. Як відлітають, то формуються в малі групи. Дуже дбають про своїх малят і кормлять зразу перетравленою ними поживою, доки вони не усамостійняться.

Подія відбувається в столиці Китаю, Пекіні. На одному із міських ставів жила велика громада лебедів, а між ними жили чотири пелікани, які були вирощені в інкубаторах.

Щоденно жителі столиці, а особливо діти, мали нагоду приглядатися, як маєстатично, з гордо піднесеними головами плавали лебеді, а між ними з довгими, сильними дзьобами плавали чотири пелікани. Два рази денно сторожі парку давали поживу для лебедів: потяті водорості, а пеліканам - рибу. Найбільше проблем з ковтанням риби мав найменший пелікан, який є нашим головним героєм в оповіданні.

Недалеко від ставу серед парку стояла школа, в якій навчалися діти в віці передшкілля. Була весна. Прекрасними квітами вкрилися городи і парки. В школі було гамірно і весело і чути було дитячий спів. Коли пелікани вийшли з води на збудований з дощок місток відпочивати, наш пелікан відлучився від них і почав надслухувати спів школярів. І так це повторялося через кілька днів.

Одного дня він рішив полетіти в напрямі школи і подивитися, що там діється. Він досить незграбно піднісся вгору, а тоді розпростер свої могучі крила і закружляв над ставом. Він обережно надслухував, з котрої сторони долітає до нього дитячий спів і, не думаючи вже довше, опустився на шкільне подвір'я.

Через відкриті вікна він побачив чистесенько вдягнених дітей які, весело розмахуючи руками, співали дитячу пісню. При фортепіяні сиділа їх учителька і пригравала до співу.

Пелікан, незграбно порушаючи своїми широкими платвами (він - водна птиця), вперше всунув у відкриті двері свій великий дзьоб, а відтак всунувся цілим тілом і станув на середині кляси. Діти радісно закричали і почали бігти до пелікана, але він не налякався їх і неповоротно стояв на середині кляси.

Учителька обернулася від фортепіяна і зауважила, що на середині кляси стояв "несподіваний студент", а біля нього товпилися діти, - кожне з них хотіло покласти руку і погладити велику білу птицю. Учителька дала наказ вернутися дітям на свої місця, а сама дальше продовжувала гру на фортепіяні, а діти співали.

Пелікан відважно помандрував вздовж кляси і сів біля учительки, слухаючи її гру. Мабуть мелодія йому припала до вподоби, бо він у такт пісні почав кивати головою, а особливо своїм великим дзьобом. Дитячій радості не було кінця.

Кінчалось навчання і діти почали розходитися додів. На кінець вийшла учителька, а за нею пелікан. Він ще раз глянув на порожню шкільну залю, замахав широко розпростертими крилами і зник за верхками дерев. Він полетів на став до своїх рідних.

Другого ранку він з'явився знову на шкільному подвір'ю. Пелікан був перший. Він обійшов усі кімнати шкільного будинку і став біля дверей дожидати учнів.

Дзвінок задзвонив і з усіх сторін почали збігатися школярі і кожний хотів рукою погладити пелікана. Він спокійно приймав їх ласкаві пестощі і чекав на учительку, а тоді попрямував за нею до її стола. Найбільше зацікавлення оказував тоді, як діти співали. Він, здається, співав з ними, тільки його співу ніхто не чув, тільки школярі бачили, як він відкривав дзьоб і хитав головою.

Кінчився шкільний рік навчання і пора дітям відходити додів на відпочинок. Всі вийшли на шкільне подвір'я, а за ними пелікан. Діти дістали свідоцтва, а пеліканові прикріпили на шию синю стяжечку за його пильність, терпеливість і точність.

Коли наступного дня пелікан злетів на шкільне подвір'я, він був дуже здивований, що нікого нема і що вікна в шкільних кімнатах закриті. Він обійшов подвір'я довкруги і попрямував до городу, але всюди була пустка. Така сумна мандрівка пелікана повторилася ще кілька разів, а вкінці він знайшов собі затишне місце в углі старого шкільного забудовання і задумав збудувати для себе гніздо. Він сів на занечищену землю і дзьобом почав стягати то патичок, то галузку, а то навіть великий цвях, будуючи гніздо. Рано він прилітав до свого гнізда, а о 4-ій годині - тоді, коли звичайно кінчилося шкільне навчання - він відлітав на ставок і там діставав свою мірку поживи.

Зближався зимний сезон - діти вернулися з вакацій до школи і зауважили, що в углі старої будівлі сидить пелікан. Вони з радості всі закричали і побігли сказати учительці. Учителька покликala сторожа і він підняв пелікана і поніс його на ставок.

Учителька зарядила, що всі учні підуть попрощати улюбленого "несподіваного студента", бо пора йому відлітати у теплі краї. Шкільний сторож спустив пелікана на воду ставу. Пелікан ще довго тримався берегів ставу, а діти співали йому улюблену його пісню.

На середині ставу три пелікани збиралися до відлету. Пелікан знов оглянувся в сторону дітей. Вони на пращання в далеку дорогу махали маленькими ручками і кричали: "До побачення на другий рік!"

Почав падати білий, лапятий сніг, як наш малий герой злучився зі своїми рідними, готовий до відлету. Три пелікани піднеслися вперше, а за ними наш "несподіваний студент" долучився до них і вони піднялися понад вершки дерев і домів і полетіли.

Довго гляділи діти за зникаючими під хмарами пеліканами. Але діти з того навчилися з життя малого пелікана, що "всюди добре, але з рідними є найкраще".-

З природничої телевізійної мережі свобідно переповіла

Сестричка Стаха.

ПЕЛІКАН ГОДУЄ СВОЄ МАЛЯ

Любий друже! Де б ти не жив — у великому місті чи в маленькому селі — неподалік від твого дому, певне, протікає річка. Може, вона широка, і по ній плавають теплоходи, а може, така вузька, що й перестрибнути можна. Взимку ти ковзаєшся по її гладенькому льоду, навесні пускаєш паперові кораблики, щоб допливли по річці аж до самого моря. Влітку річка запрошує тебе скупатися, погратись пісочком на березі. Будь-якої пори річка гарна і принадна.

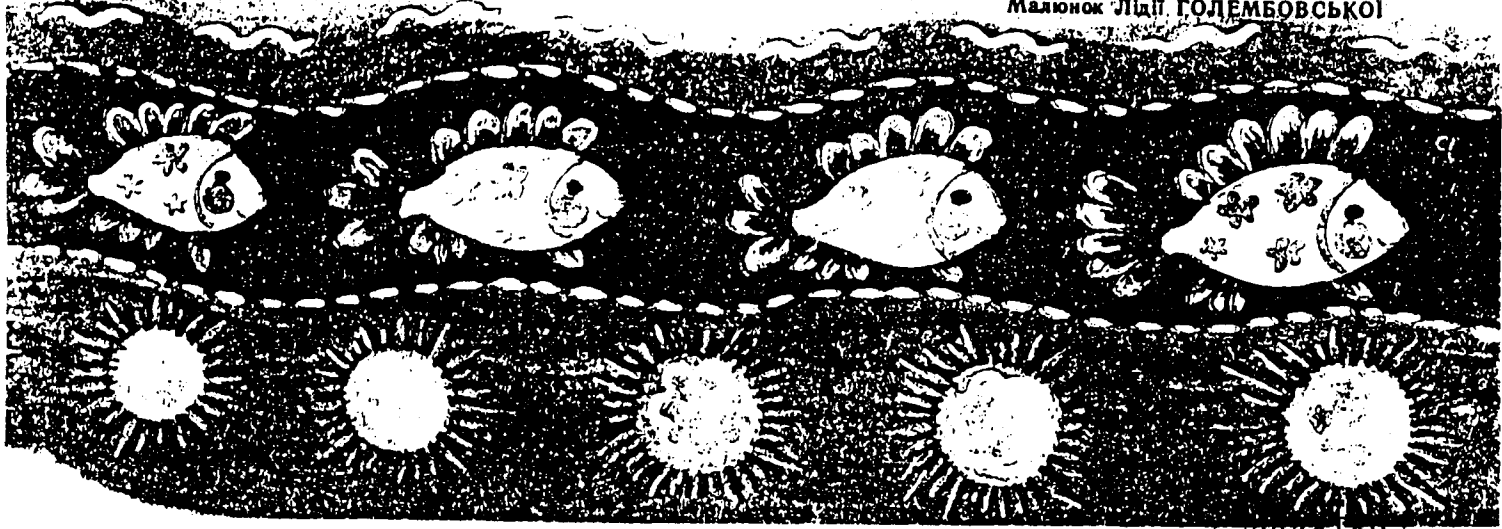
А чи знаєш ти, де її початок? Де те джерельце, з якого витікає струмо-

чок, що з нього починається твоя річка? Розпитай своїх рідних. І якщо це не дуже далеко, то якогось дня, найкраще рано-вранці, підійть туди гуртом. Подивіться, чи не замулилося джерельце, чи не потребує вашої допомоги. Бо, на жаль, через байдужих людей у нас на Україні гине багато річок. Їх забруднюють шкідливими викидами, розорюють береги, змінюють русла. А ще нищать дерева, верболіз. Усе це завдає величезної шкоди нашій природі. А ми повинні берегти її як найкоштовніший скарб.

Калинка

Малюнок Лідії ГОЛЕМБОВСЬКОЇ

С. О. Стаха Гойдиш

РОДИНА ВОВКІВ

Хто коли подорожує по далеких, західніх стеях Америки, той мусить зустрічатися з родиною степових вовків (*coyote*). Як тільки сонце зайде за обрій, почуєте короткі гавкання, а відтак проразливе скавуління, яке наповняє повітря і доходить до що раз вищих тонів. Один хор скавуління кінчається, відтак починається другий хор і не можна ніколи знати, скільки степових вовків у той сам час вис.

Степовий вовк є понад 1 м довгий і важить ок. 15 кг. Степові вовки живуть у багатьох місцях в Америці. Вони мають сіру шерсть на плечах і білу під сподом тіла і коло шиї. Шкіра степового вока не має великої ціни у продажі. Їх улюблена пожива - це зайці. Якщо не можуть вполювати зайців, їдять мишей, степових псів, вивірок і ін. Їдять вужів, комах, ярину й овочі й усе, що можуть знайти, щоб заспокоїти голод. Фермері мусять пильно сторожити свої загорожі, особливо курники й іншу домашню птицю.

Степові вовки весною приготавляють місце на прихід нових членів родини. Звичайно займають покинуті (залишені) нори по лисах, чи борсуках.

Малі вовченята родяться в квітні і дев'ять днів мають замкнені очі. В той час тільки сплять і живляться молоком мами. По шістьох тижнях батьки приносять їм соліднішу поживу, на пр. зайця. До осені малі степові вовченята перебувають біля мами, а відтак починають усамостійнюватися.

Сірий дикий вовк є найбільший з родини диких псів. Сірий вовк є дуже небезпечний. Сірі вовки живуть у горах, у холодному кліматі. Сірий вовк є довгий на 1 2/3 м і важить до 50 кілограмів.

Вовки мають сильні ноги і можуть гнатися багато кілометрів за поживою. Вовк за поживою для своїх малят часто перебігає 15 - 18 км. денно. Найбільше полюють уночі, але як є потреба, то й у день пускаються на лови.

Вовки працюють дуже тяжко вночі, а вдень відпочивають - сплять по 4 - 5 годин. Вони звичайно мають свої леговища в гущавині лісу і не бояться небезпеки. Не треба їх сторожити.

У вовчій родині є сильна родинна зв'язь. Вовки-самці не міняють своїх партнерок. Звичайно вовча пара лучиться на ціле життя і вони обоє вирощують багато поколінь вовчої родини.

Вовченята родяться весною так, як у степових вовків і так само через дев'ять днів їхні очі не відкриваються. Як родяться, є довжиною на 35 см. Родина побільшає своє число на 2 - 12 вовченят.

Сірі вовки є великі звірі і вони потребують багато поживи. На Алясці вовки мають багато поживи, бо весною й осінню переходять олені, кози, лосі, - і тоді вовки полюють на них. Великі звір'ята можуть оборонитися від поодиноких вовків, але коли на лови вибереться група з 10 - 20 вовків, тоді є тяжча оборона. Дуже часто вовки заганяються в середину отари овець і як котра вівця відстане від отари, то вона вже є жертвою вовків. Дуже часто поодинокі вовки не видержують боротьби на пр. з лосями, які мають великі гострі роги, якими легко вбити вовка.

Сірі вовки ніколи не зможуть привикнути до людини, до цивілізації. Перед вовками що раз тяжчі часи. Цивілізація витискає деяких звірів із їхньої території. Поселення людей розростається, вовків вважають за шкідливих звірів і їх нищать з літаків і розкидають отруєну поживу на місця їх перебування так, що вкортці ми будемо бачити вовків тільки на фільмах, або на знімках у природничих журналах. Число їх із кожним роком маліє, а останньо дуже змаліло їх число на Алясці.-

ГОЛОВА РОДИНИ

РОЗГАДАЙТЕ ?

Два моря на одній дузі висять.

Вібра на коромислі

Нова посудина, а вся в дірках.

Друшляк

Хто вродився з бородою?

Коза

Червоне кошенятко по жердочці біжить.

Воронь

Хто їсть сіно трьома зубами?

Вила

Догори дном — повна, донизу — порожня.

Шапка

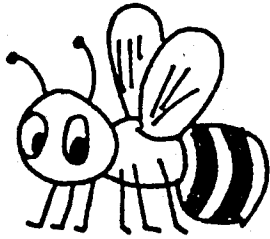
Маленький кінь, а все озеро випив.

Ложка й тарілка

Пришов дід, зробив міст, прийшла дівка-красуха, по мосту тупа — міст розвалився.

Мороз, крига, весна

Намалювала Наталя МОГИЛЬНИК

ПРИКАЗКИ

На Прокопа жита копа.

Ж Ж Ж

Не питає добрий жнець, чи широкий загонець.

Ж Ж Ж

Який жнець, такий снопець.

Ж Ж Ж

Хто у жнива в холодку, той у зимі в голодку.

Ж Ж Ж

Лихий жнець: дзень, дзень, аби минув день.

Ж Ж Ж

Біда - великий учитель.

Ж Ж Ж

Від бика не надійся молока.

Ж Ж Ж

Гроші не все ходять з чеснотами в парі.

Ж Ж Ж

Завжди багач норовить, як би бідного з ніг збить.

Ж Ж Ж

Кажі вепрові, щоб не ліз у город.

Ж Ж Ж

Кращий цукор, ніж полин.

Ж Ж Ж

Молодого кров гріє.

Ж Ж Ж

Небезпечно ведмедя у пасіку впускати.

Ж Ж Ж

ЦІКАВЕ ЗВІДУСІЛЬ

РАННЯ МОЛИТВА

Скоро рання сходить зоря,
І земля Тобі і моря,
Всяка твар Тобі співає
Бога-Творця величає!

Чоловік, що сотворений
І так щедро обдарений,
Чи ж не мав би Тя хвалити,
І за спасення славити?

Ледве очі протираю,
В небо погляд мій звертаю,
Шлю Тобі молитви мої,
Дякую за ласки Твої.

Многих вспіла смерть забрати,
Що ще вчора лягли спати,
Ми же нині ся збудили,
Щоби Господа хвалили.

/Подав: С. О. Іван Нагірний/

РОЛЯНИК

ПЕРШИЙ В ШКОЛІ ДЕНЬ...

Попрошавшись з лісом, полем,
Ми маршуємо до школи
Всі веселі, як ніколи,
Серед сміху і пісень;
Школа, наша друга мати,
Вже готова нас прийняти,
Тож у нас велике свято:
Перший, перший в школі день!

Починаймо з Богом діло
Пильно, радісно і сміло.
Попросім, щоб душу й тіло
Добрий Ангел нам стеріг —
Тож складім побожно руки,
Обіцяймо без принуки
Щиро братись до науки,
Бо лінивство — перший гріх!

Хто лінивий, хай не плаче,
Хай тих сліз ніхто не бачить,
Плач — то сором, не інакше.
З плаксіїв сміється світ;
Хто ж чи в будень чи й у свято
Вчиться пильно і завзято.
Той нам буде другом, братом.
І йому від нас привіт!

Михайло МАМОРСЬКИЙ

МОЛИТВА ШКОЛЯРІВ

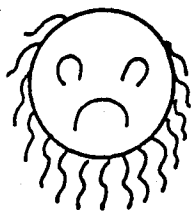
Щедрі ласки даруєш, Боже,
Тим, що просять Тебе за них —
Хай же ласка Твоя допоможе
Нам у наших працях шкільних.

Подаруй нам, Господи, пильність,
Щоб ми пильні завжди були,
Щоб у школі ми пильно вчились,
І щоб труднощі перемогли.

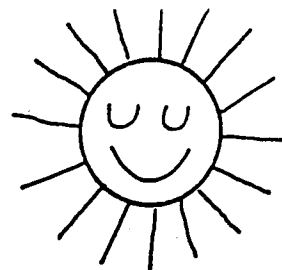
Подаруй нам і чесність, Боже,
Хай від злого нас береже,
Щоб нечесне усе й негоже
Нам противне було й чуже.

Подаруй нам вірності силу,
Щоб у вірності ми, хоч малі,
Завжди Церкві вірно служили
І далекій своїй Землі.

Щоб любили ми рідну мову,
Цю пташину пісню в гаю —
Щоб молитвою рідним словом
Величали славу Твою.

Орляча Розвага

69

Засіб

-Лікарю! Прошу вас порадити щось від безсоння. Ніяк не можу заснути увечері.

-А ви уявіть собі, що вже ранок і вам треба поспішати на роботу...
/"Народна воля"/

Випередили

Всюди кричать афіші:
"Цирк! Виступатимуть миші!"
Всі кинулись в цирк поскоріше,
Та не вдалося пройти
Квитки розібрали... коти.

Страшна буква

-Скажи, горобчику, чому
Ти так боїшся букви "у"?
-Тобі зізнаюся я, татку:
Ця буква схожа на рогатку.

Безбілетний пасажир

Іде Зайчик у трамваї
І довкола позирає.
Тут підходить Іжачок
І говорить: -Ваш квиток!
Червоніє Зайчик густо
І дає листок капусти.
Пожував Іжак листок:
-Це,- говорить, -не квиток.
Доведеться вам зійти
І додому пішки йти!

/"Комарик"/

Ех, ті діти!

Малий Івась важко мучиться над українською граматиною.
Зокрема має трудність з часами. Тета хоче йому допомогти:

-Це не так то вже й важко, Івасю. Ось скажи, який це час, коли я скажу: -Я гарна.

-Минулий, тето,- без надуми відповідає Івась.

/"Народна воля"/

ПОРАДИ МУДРОЇ СОРОКИ

Листи для Мудрої Сороки слати на адресу Редакції /див.: II стор. обкладинки/ з допискою: "Для Сороки".

ДОРОГА СОРОКО!

Минулого року в таборі серед ночі братчики зробили алярм і повиганяли дітей на двір на теренову гру. Маленькі новаки настрашилися й плакали, а деякі вже й по таборі вдома серед ночі зриваються й кричать. Чому Пласт дозволяє на таке?
Стурбована мама

ДОРОГА МАМО!

Ті братчики не дуже мудро поступили. У новацькому таборі немає місця на нічні сполохи (алярми). Новацтво ще недостатньо умово й емоційно готове на таке. Вони матимуть на нічні алярми час у юнацтві, коли будуть більше зрілими й досвідченими. Крайові коменданти УПН повинні зважати на правильне переведження новацької програми.
Сорока

Ж Ж Ж

ДОРОГА СОРОКО!

Як я була на Раді Орлиного Вогню в Ярославі, то сестрички там мало, а то й зовсім не співали. Невже вони не знають українських пісень? Вітуся

ДОРОГА ВІТУСЮ!

Це можна зрозуміти й простити. Як побачили братчика Маркіяна, то їм відібрало мову.
Сорока

Ж Ж Ж

ДОРОГА СОРОКО!

На Святі Юрія ми мали запланований новацький вогник. Перед тим я пояснив новакам, як ми будемо його будувати. Але коли ми прийшли на місце, то побачили, що сеніори вже нам збудували велику ватру. Чи то справедливо?
Розчарований братчик

ДОРОГИЙ БРАТЧИКУ!

Кожному зі сеніорів треба записати хрестик за пластове добре діло й попросити їх, щоб на майбутнє перше узгіднили свою поміч з гніздовим. Новацтво має навчитися само будувати вогник - тоді він є для них більше значимим. Вогник новацький - маленький, щоб не перешкаджав дітям усе бачити і брати участь у програмі.
Сорока

Ж Ж Ж

З М І С Т

ВІД РЕДАКЦІІ.....	1
МУДРІСТЬ СІРИХ ОРЛІВ	
Ігрово-комплексний метод - Старий Орел.....	2
Зразки книговеденья роя та гнізда.....	4
Новацький змаг - Сірий Орел Орест.....	12
ЩО РОЗКАЖЕМО НОВАЦТВУ?	
Австралійський ведмедик - Дмитро Чуб.....	13
Котигорошко.....	16
Пригода Марти - Я. Вір.....	29
МАЙСТРУЄМО - Сірий Орел Денис Беднарський	
Бджілки.....	30
Дерев'яний вішак для рушників у таборі.....	31
Дерев'яний столик.....	31
Пістоль.....	32
ДІТИ СПІВАЮТЬ	
Сонечко - М. Стельмах.....	33
Приповідки - М. Г.....	33
Чом, чом, чом земле моя.....	34
НОВАЦЬКИЙ ТАНОК	
Сінокоси - Б. Кудрик.....	36
Женці - О. Заклинська.....	37
Женчикок - брэнчикок.....	38
ІГРОВИЙ КУТОК	
Побратими.....	40
Китайські півні.....	40
Колекція листків.....	40
Індіянський чіф.....	41
Цирк.....	41
Напад у колі.....	41
Учитель.....	41
Зоопарк.....	42
Перерваний концерт.....	42
Кіт і голуби.....	42
Лис і гуси.....	42
САМО ДІЯЛЬНА ГРА	
Чарівне горнятко.....	43
Про короленка та залізного вовка.....	48
Яйце - райце.....	51
ІЗ ПРИРОДНИЧОГО ЗАПИСНИКА	
Розповідь про "Несподіваного студента" - Сестр. Стаха.....	60
Літо.....	63
Родина вовків - С. О. Стаха Гойдиш.....	64
РОЗГАДАЙТЕ?	66
ПРИКАЗКИ	67
ЦІКАВЕ ЗВІДУСІЛЬ	
Рання молитва - С. О. Іван Нагірний.....	68
Перший в школі день - Роляник.....	68
Молитва школярів - Михайло Маморський.....	68
ОРЛЯЧА РОЗВАГА	69
ПОРАДИ МУДРОЇ СОРОКИ	70

